

Uroš Župančič:

DOŽIVELI SMO LEP DAN

(Aiguille D' Argentière — 3902 m)

Po prvem obisku v Centralnih Alpah se nam je kmalu rodila misel, da bi ponovili obisk.

Priprave so bile tudi to leto dolgotrajne in temeljite.

Končno smo se le udobno namestili na ljubljanskem kolodvoru v pullmanu tretjega razreda Simplon-Orient-Expresa. Naglo smo brzeli preko Barja Krasu nasproti. Naše skromne in udobne vožnje pa je bilo kmalu — prekmalu konec. Sprejeti smo morali vse tegobe tujine, ki je mačeha našemu človeku. Že na obmejni postaji Poggio Reale - Campagna smo morali zapustiti udobni pullman. To nas je spravilo v slabo voljo. A kaj! Važno je, da čimprej pridemo na cilj. Na prelazu Chateladre (1128 m) in pred Vallorcino (1250 m) so nam zažareli nasproti vsi skalni aristokrati montblanške skupine.

Tako smo se zagledali v ponosne ledenike, granitne velikane in fantastično izoblikovane igle (Aiguilles), da smo pozabili izstopiti na naši postaji tik pod ledenikom Le Tour v Montroc - La Planet (1389 m). Zagledani v to mogočno skupino ledenikov in velikanov smo hiteli z električno železnico naglo navzdol proti svetovno znanimu centru alpinizma in zimskega športa Chamonixu (1037 m), kjer smo rade volje izstopili, saj smo bili tam, kjer si želi biti toliko tisočev in tisočev ljudi na svetu.

Šele na večer drugega dne smo se vrnili iz Chamonixa skozi letoviško mesto Argentière (1258 m) v prijazno vas Le Tour, ki čepi visoko pod ledenikom, iz katerega padajo prekrasni slapovi skoraj v vas. Težko obloženi smo spešili korake ob deroči Arvi in končno ob njenem pritoku navzgor do prijaznega in gostoljubnega gostišča francoskih skavtov, katerih gostje smo bili za štirinajst dni. V prijazni, razkošno urejeni koči L'Union Nationale des Centres de Montagne (LUNCM) smo bili lepo sprejeti. Takoj so nam dodelili snažne, z vsem oskrbljene sobe in kmalu smo posedli v prijetni družbi okoli bogato obložene mize. Prvi vtisi so bili zadovoljivi. Kmalu smo sklenili tovarištvo z vsemi, tudi z artičokami smo se končno sprijaznili.

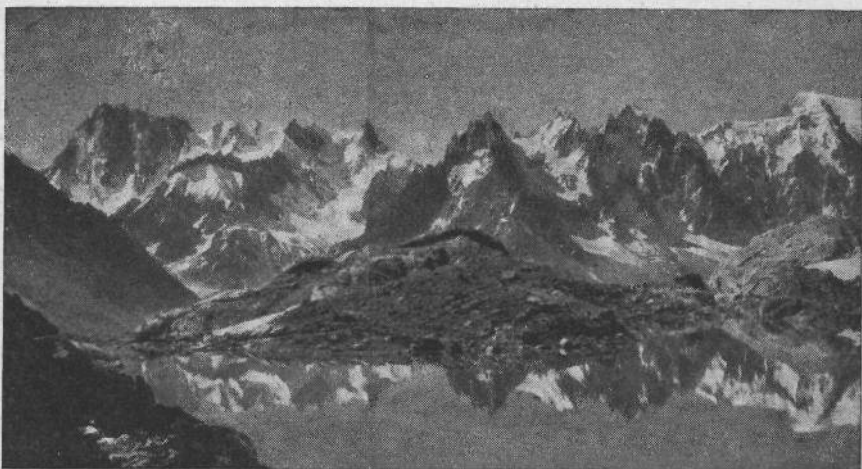
Že drugi dan smo si dovolili izkoristiti vse ugodnosti in udobnosti, kar jih premore svetovni alpinistični center, kakršen je prav Chamonix. Naglo smo bili z električno železnico na kraju 32 km dolge doline v gorski vasi Les Houches, kjer smo presedlali na žičnico, ki nas je v enem samem loku potegnila na planoto Bellevue (1781 m), tam pa smo zasedli vlak. Sredi popoldneva smo bili že na višini 2682 m, na zahodnih parobkih vrha Lachata. Pred nami se je potegnila dobro izhrojena pot, spočiti smo bili v nekaj urah pri koči Tête Rousse (3167 m), katere pa nismo pogledali od znotraj, ker nam je primanjkovalo dragocenih frankov, s katerimi smo imeli povsem druge namene in račune. Že na tej poti smo prehiteli turiste in alpi-

niste vseh narodnosti, ki so imeli isto pot kakor mi ali pa so se že vračali. Pot dalje proti samemu vrhu je bila strma in morali smo se resno zagrizti v granit. Med potjo smo imeli priliko opazovati na desni mogočni ledenik Bionnassay, iznad katerega se dviga krasna severna stena istega imena; lepo se je grezil rob Aiguille du Gouter, raz katerega je bil prekrasen pogled na dolino Chamonixa, ki je tonila v večernem hladu. Mi smo hiteli v strmino in preHITEVALI številne ljudi. Pričakovali smo nabitó polno skromno kočó. In res, v skupni jedilnici in spalnici se je ob našem prihodu kar trlo ljudi vseh mogočih narodnosti. Resni francoski vodniki so imeli prvo in glavno besedo; skoraj poniževalno in s prezirom so ogledovali nas, ki smo bili samohodci; Angleži so napolnjevali vso kočó.

Spanje je bilo mučno. Spali skoraj nismo, le dremali smo med cepini in nahrbtniki. Denarja ni bilo na pretek, zato smo založili suho hrano. Privoščili smo si lahko le edinstveni večerni pogled proti zapadu v notranjost Francije. Ta skoraj pretirana skromnost bi se nam bila kmalu kruto maščevala na turi naslednjega dne.

Med prvimi smo zjutraj v temi zapustili natrpano kočó. Skozi noč smo usmerili korake po snegovih v znano smer proti vrhu Dome du Gouter (4309 m), kjer nas je pozdravila prva rahla svetloba. Pred nami je stal v vsej svoji mogočnosti in hladu Mont Blanc (4810 m). Mraz je bil občuten, da je zmrzovalo. Kmalu smo prečili prostrano sedlo in se jeli vzpenjati v ledeno strmino pod kočó in observatorijem Vallot. Strmina, led in višina so se nam postavile odločno po robu! Vse to je od nas terjalo izrednih naporov, mukoma smo pridobivali višino, počivali smo skoraj vsakih pet korakov. Počasi in previdno smo napredovali dalje mimo razbitin aviona, ki se je lansko jesen zrušil tik pod grebenom na južni strani ne daleč od samega vrha. Kmalu smo dosegli ponosni vrh. Stali smo visoko nad Evropo. To je vsekakor nepozabno doživetje.

Pot do tu nam je bila znana od lanskega leta. Velik in nerešen vprašaj je stal v nadaljnji smeri. Lansko leto smo lagodno sestopili preko sedla Gouter in dalje navzdol preko malega in velikega Plateaua v Chamonix. Letos smo nameravali izvesti nepoznano pot proti severovzhodu. Pred nami se je potegnil dolg snežen greben, ki nam je kazal pot. Po strmini smo naglo in brez težav sestopili na sedlo Brenva. Dalje smo sledili gazi, ki se je borno odražala v snegu in držala preko strmali navzgor skozi serake in sedlo tik pod vrhom Mont Maudit (4468 m). Na sedlu je zijala pod nami strašna strmina. Spustili smo se v njo in kmalu smo srečno sestopili na naslednje sedlo. Pot se je vila dalje navzgor in znova navzdol; naložili smo si prenaporno pot za dan po neprespani noči, slabo hranjeni. Sonce je neusmiljeno žgalo na prostrani belini. S sedla pod vrhom Mont Blanc du Tacul (4249 m) smo morali znova globoko v strmino; vse okoli nas je bil sneg in led, ki je komaj čakal obtežitve, da bi se sprostil. Previdno smo sestopili in pot se je končno potegnila dalje proti končnemu cilju. Na sami poti ni bilo toliko tehničnih težav, bila pa je dolga, vila se je po strmalih mimo serakov ter preko zelo nevarnih

Del panorame okoli Mont Blanca

ledeniških razpok. Snežna belina, ožarjena od močnega sonca, nas je vedno bolj slepila; neusmiljeno je žgalo in pripekalo, skoraj do bolečin v očeh, ki so se nam solzile vedno bolj. Strašne in skoraj usodne posledice smo občutili šele proti večeru, ko smo oslepljeni tavali in kolovratili proti koči Réquin (2516 m). Na sedlu Midi smo se pričakali in skupno nadaljevali pot v prijetni družbi dveh odličnih italijanskih mladih ekstremnih alpinistov, mladega komaj 21 let starega Walterja Bonatija in njegovega tovariša 25-letnega Luciana Ghigoja, ki sta se tiste dni borila v zahodni steni Grand Capucina (3831 m) in sta še nepreplezano, komaj 600 m visoko steno po 100 urah preplezala s skrajnimi napori in uporabo preko 200 klinov. S to zmago sta uspešno rešila enega poslednjih problemov v Centralnih Alpah, za katere so se iz leta v leto bili narodi.

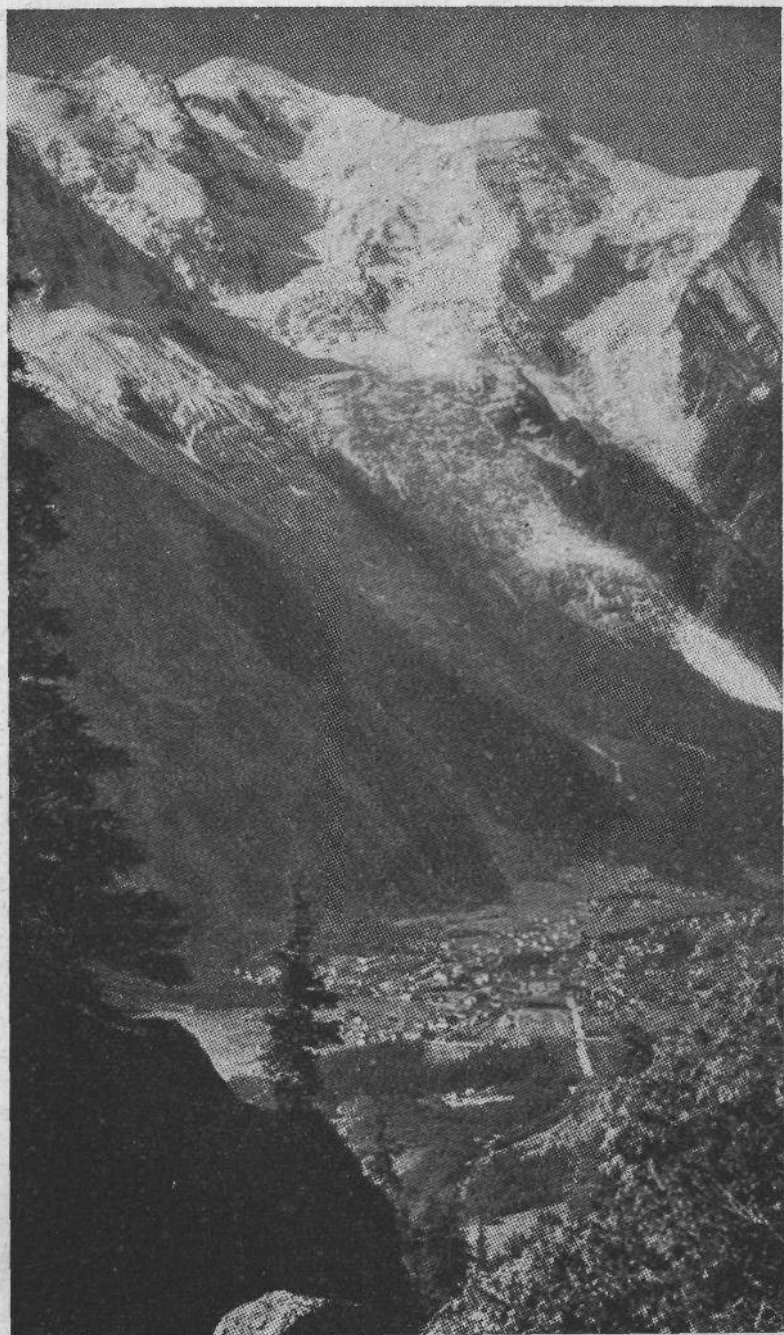
Mukoma smo preko ledenika Géant sestopali proti koči Réquin, kjer smo se najprej dobro posušili in okrepcali. Prijazni oskrbnik in brhka oskrbnica pa sta nam z vso toplino in ljubeznijo zdravila oslepele oči in nas obvarovala hujših posledic. Šele drugi dan smo toliko ozdraveli, da smo lahko vsaj delno občudovali mogočni razgled preko vsega ledenika Géant, tja do južnih in zapadnih mejnih granitnih špičkov in vršcev. Radi bi bili premerili še enkrat vso daljavo in se povzpeli vsaj na sedlo Gigante in dalje preko meje v Italijo do kočice Torino (3322), da bi se spoznali s svetom, ki pada v Italijo do Courmayeurja in dalje v dolino Aoste. Navduševali smo se nad fantastično izoblikovano piramido zoba velikana — Dent du Géant (4014 m), pod nami pa je ležal v vsej prostranosti ledenik Tacul, ki se je na kraju združeval z ledenikom Leschaux v skupni ledeniški veletok Mer de Glace, po katerem smo kakor tavajoči slepci drugi dan sestopili. Šele blagodejno zelenilo okolice Montenversa (1909 m) je dobro in pomirjajoče delo razbolnim očem. Gozdovi Breventa na

nasprotni strani chamoniške doline in nadaljnja pot v ključih proti vasi les Bois (1083 m) so nam vrnili vid. Pred vasjo smo prekoračili močno naraslo reko, ki se je razpenjena v slapovih metala izpod ledenika. Komaj smo se udomačili v zasilnem lastnem taborišču na robu gozda, že se je razbesnela v gorah silovita nevihta, ki ni prizanesla niti nam. Zavetja smo morali iskati pri gostoljubnih ljudeh v vasi; našli smo ga v na pol zgrajeni koči, kjer smo prespali še dokaj udobno noč, polno viharnega nemira in strašnih nalivov; v gorah pa je zapadel nov sneg prav do gozdne meje.

Skopo in nenaklonjeno nam je odmeril čas lepo vreme. Novi snegovi so pobelili granitne špice in oblaki so se združili z meglami v temne svinčene zavese, ki niso obetale nič prida. Premočeni, lačni in premraženi smo se vrnili iz prve ture domov v gostoljubno vas le Tour.

Zaradi vremena nismo smeli odstopati od svojih načrtov. Hoteli smo videti in doživeti te mogočne gore v bleščečem sijaju in nakitu, s katerim jih okrase snežni viharji sredi toplega poletja. Doma nas ni zdržalo! Le en dan smo ostali doma, da smo se posušili, nahranili in založili z novim brašnom, in že smo šli znova na pot. V razkošnem letovišču svetovnega imena Argentièru smo se v slaščičarni založili s trdimi belimi štrucami kruha in že smo koračili podjetno goram in novim ciljem nasproti. Vse je tiščalo svinčenosivo k tlom. Skalni granitni čoki so bili zastrti z oblaki in meglami, le sem in tja so vetrovi raztrgali to sivino, da so se pokazali pobeljeni skalni vršiči. Še isti večer nas je neusmiljeno pralo na poti proti koči Lognan (2041 m), tik ob ledeniku Argentière. Iskati smo morali zavetja v tem privatnem paviljonu, kar nas je presneto drago stalo. Prihranek frankov se je občutno skrčil in še nam prenočevanje ni nudilo tistega, česar smo bili potrebni. Zato smo rano zjutraj kljub slabim vremenskim izgledom zapustili neprijazno gostišče in se napotili dalje v megle. Malo nad kočo na ledeniški groblji so nas poškopile nove deževne kaplje in morali smo iskati zavetja v lesenjači, kjer smo si privoščili v lastni režiji tudi topel zajtrk. Lesenjača bi nam lahko že tudi sinoči služila za ceneno nočišče. Pred nami se je razprostiral v vsej razsežnosti ogromni ledenik Argentière, dokler se ni utopil v megle in oblake. Sledi preko ledenika so bile zasnežene, nov sneg pa je zgradil varljive mostove prek ledeniških razpok. Megle in oblake je vztrajno pilo in sušilo sonce. Pred seboj smo zagledali mogočen ledeniški okrešelj, obkrožen od strmih granitnih sten in ponosnih zasneženih vršcev.

Pred nami na levi proti severovzhodu pa so se vrstili drugi granitni velikani, katerim so oblaki poveznili sive kučme daleč preko čela do ramen. V gorah je znova postalo nemirno. Iz sivega somraka je bilo slišati votlo pesem plazov, ki so merili globine ter zasipali krajne počji in se oslabiljeni ustavljali na ledeniku. Končno smo se udomačili v prijazni koči Argentière. Po skopem kosilu smo se zavlekli na ležišča. Vremenske napovedi za bodoči dan niso obetale prav nič prida.

Chamonix

Na večer se je veter razbesnel v hladen vihar, ki je robkal okoli vogalov koč in se zaganjal v granitne skalne peči nad koč. Deževne kaplje, ki so ves popoldan zalivale koč, so utihnile, hlad jih je spremenil v velike snežene kosme, ki so pobelili vso okolico.

Še preden so v gorah ugasnili poslednji odsevi dneva, je bilo vse okoli koč zasneženo. Sredi noči smo v snu šestokrat s pridržanim dihom prisluhnili plazovom. Ledenik pod koč je oživel sredi noči, lomili so se seraki. Vso dolgo noč je s sunki vetra trkal na stene in okna ledeni mrz, ki je silil pod odeje.

V teh dneh so se v Whymperjevem kuloarju na zapadni strani Aiguille Verte smrtno ponesrečili v snežnih metežih trije mladi francoski alpinisti. Takrat se je bil tudi neizprosni boj dveh ljudi v severni steni Grandes Jorasses. Andrej Heckmair, znani zmagovalci silne severne stene Eigerja, se je boril v preko tisoč metrov visoki granitni steni, ki je bila ukovana v led in sneg, skupaj s svojim mladim tovarišem Hermannom Köllenspergerjem. Proti njima se je zaklelo vreme. Štiri dni in noči sta vztrajala kljub viharjem in plazovom v steni, navezana samo na lastno neuklonljivo voljo, odpornost in znanje. To je bilo vsekakor veliko dejanje, kateremu je prisluhnil ves alpinski svet. Vsi vodniki Francije, Švice in Italije so bili pripravljeni pomagati tema dvema alpinistoma svetovnega imena. Četrty dan sta se prebila na ponosni zasneženi vrh in si tako priborila slavo in zmago.

Proti jutru naslednjega dne so se snežni viharji utrudili. Svetloba nas je spravila iz skromnih ležišč. Zunaj je bilo čudovito, praznično svetlo! Megle so se umaknile in zavlekle niže po ledeniku v doline, oblaki pa so z vetrom odjadrali visoko pod grebene in preko vrhov. Uspešno jih je pilo jutranje sonce. Gore so se lesketale v srebrnem kovinskem sijaju. Poslednji sunki vetra so vrtinčili snežne zastave sredi poletja na grebenih. Kmalu smo bili nared.

Takoj na pragu smo zagazili v globok sneg celec. Pot nas je vodila strmo navzgor proti gornjemu ledeniku, ki se dviga navzgor do pod vrha Aiguille du Argentière. Lepota opranega dne nam je dajala potrebnih moči, z lahkoto smo napredovali po globokem snegu preko strmega ledenika. Sonce je razlilo vedno znova mogočne snope srebra in zlata po stenah in grebenih, prižigalo je vedno nove luči po zasneženih razih sredi zasneženih sten. Gorenji strmi ledenik se je ožil med granitne čeri vrha, prečkati smo morali dve zelo široki krajni poč, ki sta zapirali prehod naprej navzgor preko vsega ledeniškega zatropa. Daleč pod grebenom v hudi strmini nas je pozdravil grebenski veter, ki je zledenil sneg in nam prizadejal večje težave, ki smo jih ukrotili s cepinom in derezami. Vse skale so bile bogato okrašene z mogočnim ivjem. Proti grebenu se nam je strmina zarezala v brk, povečala se je tudi naklonina. Malo takih smo do sedaj prehodili v domačih in tujih gorah. Z višino se nam je ponujalo vedno večje in bogatejše obzorje. Podoba je bila, da je sonce to jutro nosilo zvrhane posode zlata, luči in svetlobe, kolikor jo je pač moglo prihraniti v prošlih viharjih in temnih dneh. Ni bilo časa, da bi se

radovali vseh teh prečudežnih krasot. Previdnost je bila potrebna. Vihar je butal z močnimi sunki z grebena proti nam in nam majal ravnotežje. Pod grebenom nam je jel metati v obraz snežne zastave in prgišča ledenih igel. Zadovoljni smo stopili na ostro izoblikovan snežni greben. Drzno se je grezil sneženi rob na desno in levo. Proti severu se je vesila strašna snežna vesina in zevala s strašno globino prav do ledenika Salein. V zavetju višjega vrha smo si poiskali prijetno počivalo. Radovali smo se uspeha in mogočnega razgleda, ki je s tega vrha prav gotovo edinstven in mogočen. Pozdravili smo Mont Blanc in njegove dvorjane in prehodili ponovno vso pot preko njegovega vrha. Silna severna stena Grandes Jorasses je čepela za snežena v hladni senci in vzbujala spoštovanje. Mont Dolent se nam ni hotel pokazati s svojo zasneženo kučmo, zakrivali so ga oblaki. Pogovarjali smo se s stoterimi mogočnimi vrhovi, ki so se v zasneženih rajdah čredili in izgubljali v daljavo.

Po isti poti smo se spustili skozi strm poledenel žleb, preskočili krajni počti in že smo bili znova pred kočo. Pot nas je vodila dalje. Le nekaj smo sestopili po ledeniku navzdol, potem pa smo se usmerili znova v strmali proti sedlu Chardonnet (3323 m). Dolga je bila pot, dovolj smo opravili ta dan. Iz škrbinice smo se spustili na švicarsko stran na ledenik Salein. Takoj za robom smo se ozrli na desno navzgor in se navduševali nad severno steno Aiguille Argentière, na levo pa se je bočil masiv Aiguille du Chardonnet (3824 m). Ta ponosni masiv je zvalil Janeza in Janka; takoj sta usekala stopinje v hudo strmino med seraki proti grebenu. Mi z Gandijem in Maksom pa smo šarili in kolovratili po ledeniku dalje, srečni in zadovoljni, da smo hodili lahko čim dalj po švicarskem svetu, čeprav samo po ledeniku, ki se je razprostiral v nedogled. Preko sedla smo prišli na ledenik Trient, katerega smo brez karte in kompasa temeljito prekrizarili od enega konca do drugega. Končno smo le dobili pravi izhod iz Švice nazaj v Francijo in preko Col du Tour sestopili na ledenik Tour, ki nam je bil že od prej znan. Naglo smo bili pri koči Albert I. in hiteli dalje med pisanim cvetjem murk in rododendrona. Še pred večerom smo prišli zaskrbljeni v vas le Tour. Skrbelo nas je za neugnanca Janeza in Janka, ki sta popoldan naskočila Chardonnet. Po našem prihodu v domače gostišče je ostalo dneva le še za boro uro.

Okusna večerja nam ni teknila. Pozno sredi noči nam je šele odleglo, ko sta se vrnila tudi Janez in Janko, izmučena, a bogato nagrajena z doseženim uspehom.

Preživeli smo bogat dan. Spoznali smo lepoto in mogočnost Centralnih Alp. Poznani so nam pristopi na streho Evrope, seznanili smo se s klasičnimi pristopi, poznamo ledenike, ki skrivajo v sebi in okoli sebe toliko mika in bogastva. Vse to je za nas doživetje. Morda bomo kdaj pozneje gostje Aiguille de Bionnassay in njenega grebena, morda se bomo povzpeli na Velikanov zob; v nas je velika želja, da bi se radovali lepote življenja na grebenih in sedlih Grandes Jorasses, veselili bi se radi po Aiguillih Charmoza in Grépona, sekali bi radi led v kuloarjih Verte, stali bi radi na Mont Dolenta.

Janez Brojan:

NA SILVESTROVO LETA 1951 V JUŽNI STENI KUKOVE ŠPICE

Božič je tu. — Planine so še vedno brez snega; kar je zapadlo, je skopnelo, tako da leži le na severnih straneh še nekoliko snega, medtem ko so prisojne skoro suhe.

Ture in vzponi so še vedno kot jeseni. Vrtaška planina s Slemenom je bila ta čas vedno pokrita z debelo snežno plastjo, sedaj je še kopna in suha. Še vedno je tam gori tako živahno, dnevi lepi in topli. Ptičke žvrgole, kot da je spomlad. V lesovju se oglaša sem pa tja votli tok, tok, tok — zeleni kladivar nabija, nabija s svojim ostrim kljunom na skorjo, pod katero se skrivajo žuželke. Veverice se razposajeno lovijo po vejevju košatih smrek. Tu pa tam se utrga češarek in pada z veje na vejo, dokler ne dospe do tal, za njim pa se usipava seme ter se lovi po zraku kot roj svetlih mušic.

V strminah se pasejo divje koze; lepo jim je, vesele so in razposajene. Nič niso plašne.

Lepoto uživamo v stenah, a tudi v planinah je je dovolj. Morda doživiš na takem izletu več lepote kot v marsikateri steni. V steni spoznaš silo in mogočnost gora, na izletu pa njih lepoto in mehko. —

Jasno, silvestrovo jutro se budi. Jutranji mrak se polagoma umika dnevnim svetlobi. Nebo zažari in skoro objamejo sončni žarki tudi vrhove hribov — obeta se lep dan.

Pod okovankami zaškriplje zmrzli sneg, ki je zapadel nekaj dni po božiču. Hribi so dobili zimsko lice. Ni ga prav veliko; kako bo v robih in steni? — Skoro sem v Malem Črlovcu, po katerem se vzpnem na rob in preko njega v konec grape Velikega Črlovca, od tu do pod južne stene Kukove špice. Snega je preko kolena. Popolnoma suh je. Pod steno sije že toplo sonce.

Vstopim v strme police, desno od globoke grape, iz katere drži centralna smer. Plezam nekako v sredini med centralno smerjo in vzhodnim razom, preko polic in pragov navzgor na široko gredino (polic), kjer se snideta s centralno smerjo. Tri mesta so izredno težka.

Sonce močno greje in topi sneg. Stena kot da je vsa preprežena s srebrnimi nitkami, ki se v soncu kristalno leskečejo. Sem pa tja se utrga plast snega, se staplja z drugo in združuje v manjše in večje plazove, ki z močnim šumom in grmenjem padajo preko stene.

Skoro sem na široki polici. Ko pogledam preko roba, se utrga pod vrhom plaz, ki zdrvi proti meni in pada v močnem slapu preko mene. Stisnem se pod pomol in čakam, dokler se ne umiri. Hitro sem na polici in preko nje v žlebu, po katerem drži centralna smer. Plaz, ki je drsel tu doli, mi je precej pomagal k hitrejšemu napredovanju. Šel sem dalje po smeri in kmalu dosegel vrh stene. Sestopil sem po pobočju v kotanjo pod Gulcami.

Smer IV. stopnje z izredno težkimi mesti je prvenstveni zimski vzpon. Plezal sem jo tri ure. Višina stene je 350 m.

NA UČKO (1396 m), KVARNERSKI RIGI

Naš pesnik prvak pričenja svojo glasovito Glosa z verzom »Le začniva pri Homeri!« Kaj naj bi oviralo prozaičnega potopisca, ki namerava opisati svojo hojo na Učko, da je ne bi pričel, če ne že s Herodotom ali Strabonom, vsaj z Valvasorjem? Zakaj Valvasor je menda prvi naš avtor, ki omenja Učko na več mestih svoje slovite »Časti vojvodine Kranjske« in se je tudi sam nanjo povzpел še v oni dobi (17. stol.), ko je bila taka tura več ko zgolj romantično početje. Morda bi kdo prigovarjal, češ, kako to, da omenja Valvasor v knjigi, namenjeni opisom Kranjske dežele, tudi Učko, najvišjo goro v Istri. Takega pomisleka pa nima, kdor ve, da je bila v oni dobi Istra del Kranjske, da so spadale k njej vsa Čičarija in Pazinščina in vsa vzhodna obala od Reke dol do Čepiškega jezera in nje odtoka, rečice Raše. Kastav, Volosko, Lovran, Moščenice, Beršeč, Pičan, Pazin, Tinjan, Črni kal so bili tačas kranjski kraji, medtem ko si je ostale istrske predele svojil lev sv. Marka beneškega. Zato je kar naravno, da je naš zgodovinar opisal tudi ta del Kranjske — nazivlje ga Isterreich ali Histerreich — tem bolj, ker je bilo tam še lepo število fevdalnih gradov in vlastelinov, n. pr. knezov Auerspergov, grofov Barbov, s katerimi je bil baron Valvasor gotovo tudi v osebnih odnosih.

Kaj torej poroča naš zgodovinec o Učki sami? Da je to silno visoka gora, vsa skalnata, vendar na več krajih z bukovjem in kostanjevjem poraščena; da uspevajo na njej zdravilna zelišča, ki imajo veliko več moči in dobrine kakor ona, ki drugod rastejo, tako da jih prihajajo nabirat botaniki in zeliščarji iz tujih dežel.¹ »Kdor jo obiše, mu proži pogled daleč naokrog in tudi v daljavo ter mu predočuje najlepše otoke na morju. — Vsakdo je občudoval to goro, kdor koli je prišel nanjo. Jaz nisem hotel prav verjeti, da bi bilo kaj vzroka toliko čudovitosti o njej pripovedovati, dokler je nisem sam pohodil in z vrha ogledal; za prestani napor me je s svojo mikavnostjo na vrhu prav zadovoljila.«²

Tako se glasi posnetek iz Valvasorjevega poročila, sedaj že nad 250 let starega. Učka stoji taka kakor pred davnimi sto- in tisočletji, slovi pa sedaj kot izletniška gora par excellence za mnogoštevilne obiskovalce letovišč in zdravilišč, ki so se v zadnjih desetletjih razvila ob kvarnerski obali na znožju vzhodnih podankov Učke od Voloskega dol do Moščeniške Drage. Kako skromna je bila v Valvasorjevi dobi puščavniška naselbina pri cerkvi sv. Jakoba v Opatiji! Tam je samotaril le en duhovnik avguštinskega reda. »Na morskem bregu stoječi samostan nima nič ravnice, ampak zgolj kamnito gorovje, ki rodi razno sadje in grozdje; vendar samota tega kraja ni

¹ Valvasor, Ehre... II, 292.

² Valv., ib. IV, 601.

absolutna ali popolna, zakaj tu je majhen pristan za ribiške ladje.«³ In kaj je iz te zapuščenosti napravil veleumni zamislek Frid. Schülerja, generalnega ravnatelja nekđ. Južne železnice? Ta je v osemdesetih letih prejšnjega stoletja zasnoval tu vrsto hotelov in nasadil parke s subtropskimi rastlinami. Hitro je Opatija zaslovela kot letovišče in kopališče mednarodnega značaja in tega slovesa je deležna tudi danes, ko je po ljudski revoluciji postala odpočivališče delovnih ljudi nove Jugoslavije. Še nadalje uživa stari sloves, dasi so se družabne in prehranjevalne razmere v marsičem predrugačile. Da bi le tudi novi gospodarji kar najbolj skrbeli za red, snago in vzdrževanje obstoječih stavb, nasadov in prometnih naprav! Tako bi vsak tujec, vajeñ udobja in uslužnosti, dobil povoljno mnenje o naši kulturnosti, o kateri včasih morda upravičeno podvomeva. Ista zahteva se tiče našega »rajskega« Bleda, »bisera« Rogaške Slatine in nič manj tudi »bele« Ljubljane. In Učka kot višinska vladarica te tako raznolike pokrajine je ostala nepremičen, vedno vabljev razglednik, kamor pohiti marsikateri obiskovalec obmorskih postojank, ko mu udobno bivanje postane le preveč enolično, kaj šele, če mu včasih utriplje tudi planinska žilica.

I. Izlet na Učko

In tako je zatripalo tudi v meni, ko sem se bil lani v septembru mesecu nastanil v sindikalnem domu v Lovranu. Bila je sončna nedelja. Dopoldne sem se nasončil in okopal v blagodejni morski kopeli, popoldne pa sem se lahko oprtal in nastopil pohod v višino z namenom, da si razgledam pokrajino, ki se tako mikavno dviga nad Lovranom, predvsem pa, da si kot nekak izvidnik izberem smer za čim krajši vzpon na Učko, ki jo z morske strani zakrivajo očem nje vzhodni obronki. Mahnil sem jo naravnost v breg, ne da bi iskal označene poti. Po stezi, ki se vzpenja zdaj med vinogradi, zdaj med kostanjevjem, večidel po kamnitem svetü, sem ubiral stopinje. Strmino blažijo ponekod v živo skalo vsekane ali pa iz kamenih klad zložene stopnice. V pičli uri sem došel na cesto, že v višini kakih 300 metrov nad morjem, v selo Liganj. Tu imajo že nov zadružni dom. Više gori sem se ustavil pred gostilno. Spreten črkopisec je prav takrat na pročelju črtal napis: Zadrüžna gostiona. Ne toliko, da bi se odžejal, kakor da bi od domačinov poizvedel kaj več o dostopih na Učko, sem prisedel k mizi. Postaren možak mi je pravil, da je bil že večkrat na vrhu in da se pride zložno nanj, samo da se je treba držati markiranih poti. S svojo gostobesednostjo mi znanja ni posebno obogatil. Zato sem hotel sam proučiti teren.

Treba je bilo še dalje stopati po hrapavi cesti v selo Tuliševico in še više gor mimo nove šole v vijugah na preval v višini 400 metrov. Tu se mi je izza pečine pod Knezgradom odprl diven pogled

³ Valv., ib. XI, 289.

na Sui vrh in na sivi vrhunec Učke. Z očmi sem si določil smer, katere se hočem držati, ko napoči moj Učkin dan.

S tem mi je bil izvidniški izlet opravljen. Seveda se nisem vračal po isti poti proti Lovranu, ampak sem zavil dol proti višinskemu selu Lovranski Dragi. Skupina zidanih hiš je to, belečih se v podvečernem soncu med vinogradi in sadovnjaki. Ob brajdah in trsju, polnem sočnega grozdja, sem hitel nizdol proti Medveji, kjer sem stopil zopet na gladko cesto ter lahkih nog došel po njej v svoj počitniški dom. Tri ure popoldanskega izleta, ki me je oblagodaril le z ugodnimi vtiski, so mi minile kakor na sprehodu. Tura na Učko mi je bila v mislih začrtana.

Nekaj dni nato pristopi prijazen gost in me vljudno povabi na avtobusni izlet na — Učko, češ da se je s podjetnikom že dogovoril; samo 55 udeležencev mora zbrati, da bodo vsi sedeži zasedeni, kar bi stalo vsakega 100 dinarjev za vožnjo gor do »hotela« in nazaj v Lovran. Hvaležno sem sprejel vabilo na znanje, vendar sem odklonilno pripomnil, da nameravam vso turo rajši vseskozi peš opraviti. Naposled sem pa le pristal, ko sem pomislil, da se bliža jesenski ekvinkcij, ko se vreme rado izprevrže. Rajši se pridružim izletniškemu kolektivu, kakor da bi se moral zaradi deževja Učki odpovedati. Tako mi uspe vsaj višinski pohod na Učko od hotela na t. zv. Poklonu (945 m) na vrh (1396 m).

Bilo je krasno jutro dne 13. septembra, ko smo se vkrcali v udobni avtobus. Kot starešini so mi dodelili prijeten sedež v ospredju zraven šoferja, tako da sem imel pred seboj prost razgled, ne da bi me mogel kdo izmed živo razgibane družbe motiti. Bili smo sami Slovenci obeh spolov, z resnim šoferjem vred. — Tiho je zdrčal natripani samodrč po gladki cesti proti Opatiji, kjer je zavil na višinsko progo, tako da nam je bila Opatija kmalu pod nogami. Lahno se je okretno vozilo kretalo po vijugah vedno više in više, vedno širši razgled se je odpiral na morsko stran. Smer vožnje nam je kazal visoki zvonik cerkve na Veprincu. Kmalu smo pribrzeli do tega daleč naokrog vidnega strmca. Poslej smo dirjali po manj gladki cesti v krajini, ki jo porašča tu bukovje, tam borovje, kar prijeten prizor očem, ki pričakujejo na kraškem svetu samo golo pečevje in pusto enoličnost. Nikjer pa se ti ne pokaže večje človeško naselje.

Debela ura vožnje je minila, ko smo se ustavili na cilju; pred »hotelom na Učki«. V prejšnji dobi je bilo tu vse v širšem obsegu pripravljeno za sprejem gostov in vozil. O tem pričajo razne opuščene, na pol razdejane stavbe kot spomini iz dobe partizanskih spopadov z nasilnim okupatorjem. Škoda, da še niso vzpostavili teh na videz trdno zgrajenih stavb. Pač pa so zgradili na vzvišeni točki novo gostinsko postojanko, ki se lično odraža od zanemarjene soseščine.

Vsa izletniška družba je takoj vzela pot pod noge in se pognala kakor v tekmo, kdo bo prvi prispel na zaželeni vrh. Jaz pa, izkušen planinski hodec, sem nalašč zaostal kot zadnji, češ, saj se boste kmalu unesli in bom moral korake zadrževati, da vas ne bom pre-

hiteval. Ni še minilo pol ure, že so se pojavili zaostanci. Pot je zložno napeta, saj so jo bili nadelali za ježno pot. Takrat so imeli doli v hotelu pripravljene konjiče in osliče s sedli, da so lagodni izletniki na njih lahko prijezdili na sam vrh. Zdaj pa takih prometnih olajšav več ne poznajo. Ježna pot je že na več mestih razdrapana, ker je nihče ne vzdržuje. Pešču je pa še vedno lahko hodna, zlasti ker drži ves čas po gozdnatem svetu. Takole v pomladanskih mesecih se mu mora zdeti, kakor da se sprehaja po prirodnem parku.

Že v precejšnji višini me je presenetil živ studenček, zajet v plitvo kotanjo. Tu sem se umil, zakaj zjutraj v našem domu še ni tekel vodovod, ki ga čez noč zaradi varčevanja pitne vode zapirajo.

Ko smo stopili iz gozda, se nam je odprla siva goličava — vrhunski greben Učke in na njem impozantna kamnita stavba — razgledni stolp. Tako smo v poldrugi uri hoje dosegli zaželeni vrh. Postal sem. Prevzel me je sijajni razgled. Pod menoj razgrnjen velikanski trikot Istre, saj sem na njeni najvišji točki. Dobro so jo pogodili italijanski gradbeniki, da so zgradili tu iz rezanega kamena razglednik, ki bo lahko dolgo vrsto let kljuboval vsem vremenskim neprilikam. Na zunanji strani se po stolbi s 34 stopnicami pride na vrhnjo okroglo ploščad s premerom kakih 5 metrov. Na ograji so v betonske plošče vrezane smernice, ki kažejo znamenita zemljepisna imena, čeprav so nekatera že močno izprana. Še lahko bereš: Tricorno, Lubiana, Monte Nevoso in se ti inako stori, če poznaš njih starobitna prava imena. — Vsa Istra pred teboj in pod teboj! Tam na severu bela Istra, kraševita Čičarija; na srednjem zapadu žolta, lapornata Istra s Pazinščino, na jugu pa rdeča Istra, ki jo pokriva plodna prst rdečica, tako imenovana terra rossa.⁴ Na vzhodni strani odseva sinje zrcalo Kvarnerskega zaliva, iznad katerega štrle raztreseni otoki, otočki in školji. Ob robu pa se vleče gorski zaslon sivega Velebita od Obruča, Risnjaka in Kleka v Gorskem kotaru dol do dalmatinske Dinare. Z očmi sem iskal Čepiško jezero. Ni ga več, pač pa se tam vidi obširna obdelana ravan.

Ker sem edini imel karto specialko, sem bil radovednim izletnikom cicerone ter jim rade volje pokazal gore in kraje, kolikor se jih je dalo v hitrici ugotoviti. Zavedal sem se, da je to zame sicer prvi, le površni, kratkoročni obisk, vendar me je povsem zadovoljil, čeprav je bilo ozračje na daljnem severu in zapadu zamrenjeno. — Pritiskal je skopo odmerjeni čas, zakaj šofer je moral biti že v prvi popoldanski ura doma, nas pa je v domu čakalo kosilo. Po isti poti smo krenili nazaj, jaz zopet kot zadnji. Naposled sem le izsledil neko bližnjico, ob kateri sem zobal sočne robidnice, ki so tačas dozorevale. Dospevši na cesto na prevalu, ki mu domačini pravijo Poklon, sem si bežno ogledal novi združni hlev kmetijske zadruge iz Tuliševice. Daleč bodo imeli podjetni združniki do stanov svoje govedi in drobnice, zato pa bodo imele njihove prežvekovalke tod tečno planinsko pašo.

⁴ Gl. Simon Rutar, Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra, str. 12.

V hotelu so se izletniki krepčali z raznimi dobrinami, ki so jih bili ali s seboj prinesli ali pa v skromnejši obliki tu dobili. Kdor je želel pisati dopisnico, je to lahko opravil na razglednicah s slikami pestrih hrvatskih narodnih noš; domačih razglednic z Učko še nimajo. Zadovoljni z uspelim pohodom smo zasedli svoje sedeže v avtobusu in se po isti cesti vrnili v 45 minutah v svoj dom, medtem ko je bila vožnja vkreber opravljena v 65 minutah. Hvalo smo dajali spretnemu prireditelju izleta in seveda tudi opreznemu vozniku. Tako sem povsem zadovoljivo opravil svoj prvi izlet na Učko, toda Učka s tem zame še ni bila za vselej opravljena.

(Nadaljevanje)

Dr. Janko Vrančič:

PRED ŠTIRIDESETIMI LETI NA GOLICI IN KREDARICI

(Nadaljevanje)

3. Kako se ne smeš pripravljati na zimski pohod pod Triglav

Takoj drugi dan, ko sem se vrnil z Golice, sem srečal v mestu profesorja dr. Cerka.

»Sem slišal, da ste postali zimski turist,« me je nagovoril. »Zvečer gremo skozi Kot v Dežmanovo kočo pod Triglav. Pojdite z nami!«

Ne vem, kje je tako hitro zvedel o včerajšnji Golici. A velika čast je bila zame zelenca, da so se člani slovitega kluba »Drena« sploh zmenili zame in me povabili v svojo družbo. Seveda sem takoj z veseljem pristal. »Pa dereze si preskrbite!« me je dr. Cerk še opozoril.

Saj to sem že sam dobro vedel, da je treba za take ture derez, le kje jih dobiti? Takoj po kosilu sem začel tekati po Ljubljani od enega znanca do drugega, če ima dereze in mi jih lahko posodi. Žal so bila pa vsa pota zama. Uspeh je bil le ta, da derez nisem dobil, upehal sem se pa s tem tekanjem tako, da sem bil ves prepoten. Komaj sem prilezel domov, utrujen še od včerajšnjega dne.

Ko sem bil dopoldne mami povedal, kam grem, so se ji seveda vlile solze in me je rotila, naj se nikar ne podajam na tako smrtno-nevarno pot. Ko pa je sedaj videla moje razočaranje in žalost, če bi moral ostati samo zaradi derez doma, je pa zlato materino srce vendar premagalo samo sebe. »Če že misliš, da res moraš iti, si pa vendar dereze kupi!« Tako mi je dala mama pametno misel in denar. Naročil sem, kaj naj mi vse pripravijo za na pot, in odvihral v trgovino k Magdiču pred pošto, kjer sem dobil za nekoliko kron imenitne dereze na osem zob, zraven pa še pasico za pritrjevanje na noge. Ko sem prišel domov, je pa manjkalo komaj še pol ure do odhoda vlaka. Čakala me je sicer večerja, a se je nisem utegnil niti dotakniti. Nahitro sem nalil v čutaro, ki je držala poldrug liter, do vrha mrzlega

mleka, pometal v nahrbtnik pripravljeno hrano in obleko, se poslovil od domačih (solze z materine strani) in tekel proti kolodvoru. Ker sem bil povedal svoji izvoljenki, da se bom prišel še poslovit, poleg tega sem se hotel pa pred njo postaviti kot junak, sem moral med potjo še k njej. K sreči je stanovala ob poti na postajo. Ko sem z velikanskim nahrbtnikom prištorkljal po stopnicah v drugo nadstropje, me je že čakala. Komaj je po slovesu zaprla vrata za seboj, mi je na zlizanih kamnitih stopnicah izpodrsnilo in hitro sem bil za eno nadstropje bliže postaji.

Ves moker od potu sem pridirjal na kolodvor, kjer so me pred blagajno že nestrpno čakali tovariši. Poleg dr. Cerka sta bila v družbi še Bogumil Brinšek, računski uradnik pri finančnem ravnateljstvu, in tiskar Albin Hrovatin. Seboj so imeli poleg obsežnih nahrbtnikov še nad 20 m dolgo vrv. Ko je nastalo vprašanje, kdo bo vrv nosil, sem se seveda oglasil jaz: »Samo ob sebi se razume, da jo bom nosil jaz, ki sem najmlajši in ,prištuljenec!« O, da bi bil bolje premislil in krotil svojo vneemo!

Ko smo dobili vozne listke, smo skočili na vlak, ki je bil pa že nabito poln. Bilo je namreč o božičnih praznikih dne 30. decembra leta 1911. Tista leta je bila pri zimskih športnikih v modi zlasti Bohinjska Bistrica, kjer je bilo prirejeno športno sankališče, sankališče za otroke in drsališče. Ob nedeljah in praznikih so zahajali tja v velikem številu zlasti tudi Tržačani. Ob nedeljah in praznikih in en dan preje so bili vpeljani vozni listki po znižanih cenah za razne zimskošportne kraje s pravico povratka v petih dneh. Tako n. pr. je stala vožnja III. razreda poštnega vlaka skupaj s povratkom do Kranjske gore 4 krone in 40 vinarjev, do Bohinjske Bistrice pa 4 K 90 v. Zato so bili seveda o božičnih praznikih vsi vlaki polni. V našem vozu je bila taka gneča, da sem moral prav do Mojstrane stati, kar mojim trudnim nogam ni kaj dobro delo. Zaradi gneče in prerivanja ni bilo mogoče niti misliti na to, da bi bil razvezoval nahrbtnik ter poiskal kaj izdatnejšega za večerjo, ki sem je bil zelo potreben, ker sem bil zadnjikrat jedel že opoldne. Zato sem bil vesel, da sem lahko vsaj iz svoje čutare polokal naenkrat ves poldrugi liter mleka, ki se je moral v želodcu seveda kmalu zasiriti, kar bržčas ni mnogo pomagalo k mojemu dobremu počutku.

4. Križev pot do nemške koč

V Mojstrani smo izstopili in se oglasili pri Šmercu, ki je bil vodnik »Nemškega in avstrijskega planinskega društva« (Deutsch-und österreichischer Alpenverein). Naše prvo vprašanje je bilo: »Kakšno bo vreme, gospod Šmerc?«

»I, kaj prida ne kaže, hudega pa tudi ne bo!«, se je odrezal.

Imel je ključ nemške Dežmanove koč, ki nam ga je radevolje prepustil (»Deschmannhaus« je bila sedanja Staničeva koč). V njegovi gostilni smo se napili čaja, dobro najedli in o polnoči odrinili po poti skozi dolino Kot.

Noč je bila temna, brez lune in zvezd; zato smo morali ves čas budno paziti na lučko, ki jo je nosil tovariš na čelu našega gosjega reda. Sneg je bil ugoden, skoro povsod zmrzel, tako da se ni udiralo in je bila hoja prav prijetna. Seveda, če bi bil človek spočit!

Do konca doline v Klinu je šlo še kar dobro, ko še ni bilo strmin. Ko smo se začeli vzpenjati po strmih obronkih čez Gube, so se začeli pa pri meni maščevati vsi grehi, ki sem jih bil tokrat zagrešil v nasprotju z nauki pameti in planinskimi pravili. Imel sem še mačka v mišicah zaradi izleta na Golico, tekanja po Ljubljani in stanja v vlaku, v želodcu pa kepo sira. Bil sem neprespan, na hrbtu pa izredno natrpan nahrbtnik, čez pleča težka vrv, na nogah pa le ena dereza.

Ko si je bilo namreč pri prvih strminah treba nadeti dereze, se mi je ponudil za to delo ustrežljiv tovariš, češ: »Ker še niste hodili z derezami, jih bržčas ne boste znali dobro pritrditi; pustite, vam jih bom jaz navezal!«

Žal sem v resnici to pustil in navezal mi jih je, a zelo slabo. Že čez nekaj minut mi je leva dereza odpadla. Ker so spočiti in trenirani tovariši hitro korakali in se vzpenjali, vreme je pa slabo kazalo, jih nisem hotel zamujati z ustavljanjem, sam pa tudi nisem maral zaostati, ker bi bil potem brez luči in bi jih bil težko dohitel. Zato sem si derezo kar okoli vratu obesil in s to kravato rinil še kako uro naprej. Poznalo se mi je pa dokaj, da je le ena noga oborožena, ker mi je druga izpodrsavala in sem se moral pri vsakem koraku s cepinom zasidrati ter upreti na desno derezo, da sem lahko prestavil levo nogo. Ta telovadba mi je skoro izčrpala moči. Prav potreben bi bil nekoliko žlic medu ali vsaj poštenega zalogaja sladkorja, kar bi mi bilo gotovo kmalu dalo novih moči, a na med nisem bil mislil, sladkor je bil pa v vrečici globoko v nahrbtniku namesto v žepu suknjiča.

Neskončno vesel sem bil počivališča pri studenčku, do kamor smo hodili iz Mojstrane dobre tri ure. Tu sem prav rad oddal vrv tovarišu, ki je prišel na vrsto za nosilca, in si trdno privezal svojo »kravato« na nogo. Posedeli smo le za toliko časa, da smo si skuhal na špirtnem kuhalniku čaja in da smo si na hitro potolažili največjo lakoto, med tem smo pa ves čas drgetali od mraza, čeprav smo si bili oblekli in ogrnili vse, kar se je dalo. Ko smo prišli pod stene Rjavine, smo tam, kjer so skale nabite s klini, ki so bili pa vsi pod snegom, napeljali vrv. Meni se to ni zdelo potrebno, ker se je dalo s pomočjo cepina in derez tudi tako prav dobro vzpenjati; vendar so pa »Drenovci« bržčas bolje vedeli, da v snegu in zlasti še ponoči previdnost nikdar ne škodi. Sploh se mi ni zdel pot skozi Kot tudi pozimi prav nič nevaren, akoravno so trdili nekateri Mojstrančani nasprotno.

Na poti med Debelo pečjo in Križem se je pa vreme začelo zelo slabšati. Veter je začel tako pihati, da nas je kar zanašalo, potem je začelo pa po malem snežiti. Kmalu se je veter razbesnel v pravi planinski vihar. Nastal je strašen mraz, sneg in babje pšeno sta nas bila po obrazu in bodla kot z iglami. K sreči se je začel najhujši

snežni metež z viharnimi vrtinci šele na precej položni poti nad Peklom, ko smo se že bližali koči. Tema je bila pa taka, da ob 8. uri zjutraj koče nismo videli in smo jo zapazili šele, ko se je dr. Cerk zaletel vanjo.

5. Silvestrov večer zjutraj

Hitro smo odmetali majhen zamet pred vrati, jih odklenili in popadali po slamnjačah. Vsaj za sebe moram priznati, da sem bil tako utrujen in na koncu svojih moči kot še svoj živ dan ne. Tudi ostalim se je poznalo, da jim je za danes kar zadosti poti. Obraze smo imeli od mraza, piša in bodečih snežnih igel vse zariple, na oblekah ledeno prevleko, roke vse modre in premrle.

Ko smo si malo oddahnili, smo začeli cepiti drva, ki jih je bilo zadosti, a brez sekire. Zato smo se spravili nanje kar s cepini in se s tem že nekoliko ugreli. Ko je zaplapolal ogenj in smo se nalili čaja, ki je med tem prijazno žuborel na našem kuhalniku, smo se kmalu otajali in postali dobre volje, ki nas pa pravzaprav tudi med potjo ni bila nikdar popolnoma zapustila. Pridno smo metali drva v štedilnik, tako da je ves žarel.

Sedaj je pa nastopil dr. Cerk svojo službo. Splošno je bil znan kot specialist za rižoto, ki se je moral z njo postaviti na vsakem izletu. Svoje dobro ime si je ohranil tudi sedaj in nam serviral naravnost ogromen in skrajno okusen kup riža in mesa, zabeljen z obilno slanino in čebulo. Kmalu smo si opomogli, zlasti ko smo to dobrotu za Silvestrovo jutro tudi primerno zalili. Koča je bila namreč zelo bogato založena z buteljškami najboljših vin, ki so lepo zložene v številnih zabojih čakale na žejne obiskovalce. Kadar ni bilo oskrbnika, si si kar sam točil po mili volji, zapitek pa potem poravnal v Mojstrani pri Šmercu.

Ker se nam je mudilo spat, smo odločili, da bomo Silvestrov večer praznovali kar že zjutraj. Pri trkanju nam tudi godbe ni manjkalo, ker je zunaj pred kočo tulil in zavijal vihar in stresal vrata in vetrnice pri oknih. Kako dobro smo se počutili notri na gorkem, ko smo si predstavljali, kako bi nas zunaj zeblo in premetavalo!

Manj kot z nemškim vinom smo bili pa zadovoljni s samonemško štampljko »D. u. ö. A. V. Section Krain Deschmannhaus am Triglav 2323 m«, ki smo morali z njo opremiti svoja novoletna voščila.

Ko smo se zadosti pokrepčali, smo zvekli slamnjače kolikor mogoče blizu štedilnika, pobrali po koči skoro vse odeje, tako da si jih je vsakdo lahko naložil na posteljo, kolikor je sodil, da ga bo zeblo, se preoblekli in preobuli, naložili še celo naročje drv na ogenj, ugasnili luč in zaspali. Ali je skušal kdo s smrčanjem prekositi veter, ki nam je še vedno zunaj delal podoknico, tega pa res ne vem, ker menda tudi topa ne bi bil slišal.

Spali smo od dopoldne dalje vse popoldne in vso Silvestrovo noč pa do jutra novoletnega dne 1. januarja leta 1912.

6. Vesel izlet do slovenske koč

Ko smo se na novoletno jutro prebudili — bržčas tudi zaradi mraza, ker je bil ogenj seveda že pošel — in odprli oknice in vrata, smo v svoje največje navdušenje videli, da je zunaj popolnoma jasno in mirno, tako da je bilo pričakovati sonca. Takoj smo sklenili, da bomo napravili še izlet na Kredarico do slovenskega Triglavskega doma. Po izdatnem zajtrku smo se napravili na pot. V nahrbtnike smo naložili le suknjiče in pelerine, vse drugo smo pa pustili v nemški koči, kamor se bomo vrnili, kot smo se dogovorili.

Ker je dobilo telo zadosti počitka, spanja, jedače in pijače, sem se čutil kar prerojenega. Vsa utrujenost je izginila. Še bolj čil sem postal, ko je posijalo sonce in nas v mirnem ozračju prijetno ogrevalo. Da je bilo pa še hudo mraz, sem spoznal brez toplomera po svojem cepinu. Ko smo prišli v smeri gornje grebenske poti pod Rež, kakor tudi pozneje, ko smo hodili po grebenu in obronkih Reži in Kredarice, kjer je precej klinov in žice, ki jih pa večinoma ni bilo videti, je bilo treba večkrat plezati in prav dobro bi mi bile prišle proste roke. Napoti mi je bil pa cepin, ki ga nisem mogel obesiti za zanko na roko. Nisem imel namreč cepina z zanko na premakljivem obročku, ampak zanko posebej ovito okoli glave cepina. Ker sem z glavo sekal v sneg, se je ta nabral na zanki in zmrznil, tako da mi je bilo popolnoma nemogoče zanko razvezati in cepin obesiti okoli zapestja. Seveda bi bilo prav, da bi bil imel zanko v žepu in ne na cepinu in jo ovil okoli cepina šele tedaj, ko sem moral cepin obesiti na roko. Tako modrovanje mi pa sedaj ni nič pomagalo. Zato sem moral pri plezanju vedno z eno roko, namesto da bi jo imel prosto, tiščati cepin k steni, da mi ni ušel iz roke. To je bilo sicer precej nerodno, a je šlo vendar ves čas po sreči.

Med potjo smo imeli ves čas najlepši razgled, tako da je srce kar vriskalo, kakor se pravi. Nekoliko slabši razgled smo pa imeli, ko smo prišli čez Škrbino med Režjo in Kredarico; dr. Cerk, ki se je po naključju obrnil, je nenadoma zakričal: »Fantje, pogledjte, kje smo hodili!« Obrnemo se in vidimo, kako je skozi tenak leden mostiček med dvema čerema, ki ga od zgoraj ni bilo opaziti in ki smo šli čezenj brez skrbi, sijalo svetlo sonce! Kak pisatelj bi lahko rekel, da nas je oblila zona, da smo dobili kurjo polt ali da nam niso šli le lasje, ampak tudi ušesa od strahu pokonci. In res smo bili precej prepadeni, ko smo videli, kako srečo smo imeli.

Na vrhu Kredarice smo si še enkrat ogledali vso krasoto našega in tujega sveta, potem jo pa jadrno ubrali navzdol proti Triglavskemu domu, ker je tako pihalo, da smo komaj stali na vrhu. Tudi pri koči ni bilo dosti boljše, ko smo na verandi stali in cepetali z nogami ter mahali z rokami. Koča je bila seveda zaklenjena, ključa pa nismo imeli, ker nismo bili računali, da bomo prišli od nemške koč tudi do slovenske.

A kmalu bi bili prišli še na sam Triglav. Prav ko nam je bilo prezebanja dovolj in smo se hoteli zapoditi na spodnjo pot proti

nemški koči nazaj, kjer so tudi poleti snežišča, se je pojavil pred nami član »Drena«, ki je povedal, da je drug del Drenovcev pravkar nasekal pot na Triglav, in sicer čez Zeleni sneg na greben med Malim in Velikim Triglavom; hodili so 4 ure in je sedaj prav lahko priti gor.

Seveda bi bili vsi mi strašno radi prišli na tako poceni način na Triglav, a je vojni posvet odločil, da to nikakor ni mogoče. Dr. Cerk je imel drugi dan kot profesor na gimnaziji že šolo, Brinšek službo, Hrovatin pa menda tudi, poleg tega pa nismo imeli seboj nič jedi in nič pijače. Lačni, žejni in prezebli smo bili pa že pošteno. S težkim srcem smo se torej poslovili od našega očaka le od daleč.

7. »Vožnja« s Kredarice

Na Kredarico smo bili hodili dobro uro, nazaj v nemško kočo smo prišli pa že v dobre pol ure. Večinoma smo tekli, kjer je bilo zadosti strmo, smo se pa peljali stoje in se opirali na cepine. V nemški koči smo se seveda pokrepčali, napolnili nahrbtnike, pospravili vso navlakko, prešteli prazne steklenice, zaprli oknice in zaklenili vrata ter privoščili očem še enkrat nepozabljiv pogled na Triglav in na njegove sosede, potem pa odhiteli proti dolini. Sedaj dereze niso bile več potrebne. Zato smo pa po strminah, če le niso bile prehude, večinoma dričali v opori na cepinu ali pa na nov način, ki nam ga je pokazal Brinšek. Na strmini med Križem in Debelim kamnom je položil pelerino podolgem na sneg, sedel nanjo, tako da jo je imel med nogami, prednji konec prijel z roko in ga tiščal proti prsim, zavriskal in se zapodil po teh sankah po vesini. Takoj smo ga seveda vsi posnemali in bilo je smeha in vriškanja kot pri vaških paglavcih pri pravem sankanju.

Da pa povratek v nasprotju z vzpenjanjem le ne bi bil prevesel, zato je usoda poskrbela za večkratno smolo.

Meni je bilo sankanje po zadnji plati zelo všeč, a se mi je zdelo, da gre le še prepočasi. Zato sem začel med hitrim dričanjem, sede na pelerini, še na vso moč kopati s petami po snegu, da sem drsel vedno hitreje. Ker se je pa bližala hujša strmina, sem se hotel ustaviti. Z vso močjo sem vsekal z lopatico cepina, ki sem ga držal za ratišče na spodnjem koncu, čez glavo v sneg. Ali o joj! Cepin se mi je zaradi prehudega sunka izmuznil iz rok in ostal zapičen v sneg zgoraj, njegov bivši gospodar je pa drčal čez strmino vedno hitreje navzdol. V hipu sem se obrnil na trebuh in tolkel s prsti čevljev v sneg, kot sem bil že večkrat bral, da je treba, če zdrseš na snežišču. Tokrat pa to navodilo ni pomagalo, bržčas zato ne, ker je bila vožnja že prehitra, in pa ker sem zavozil čez k sreči precej gladko skalo, ki je molela iz moje dirkalne proge. Na skali me je zasukalo in z glavo naprej sem poskočil kot s smuške skakalnice v globino ter pristal z glavo v snegu, nogami v zraku, nahrbtnikom pa pred menoj, ko je nadaljeval dirko namesto mene. Kolikor mogoče hitro sem se

pobral, ugotovil, da sem še popolnoma cel, in jo ubral za ubežnikom. Tovariši so s krohotom spremljali mojo točko sporeda in vzpodbujali mojo bisago k še večji hitrosti v tekmi z menoj, prav kot pravi pritiskači pri nogometni tekmi. Saj so videli, da se strmina končuje v položni ravnici, kjer si bo moral tekač oddahnuti. In res me je tam počakal. Pa sem ga le grdo pogledal, mu obrnil hrbet in začel lezti navzgor. Dobre četrte ure je trajalo, da sem pobral pod tisto skalo pelerino, precej više pa še izvrstno zasidrani cepin. Med sopihanjem navzgor sem pa odkril pravi način, kako bi se bil moral s cepinom ustaviti. Da sem se pri tovariših rehabilitiral, sem torej zopet lepo sedel na pelerino in se pognal navzdol — a ne več čez tisto nesrečno skalo —, ko sem pridrvel blizu tovarišev, pa po ratišču cepina dvakrat poprijel do njegove glave, ki sem jo z lopatico vedno močneje pritiskal v sneg, tako da sem se ustavil v elegantnem loku ob splošnem odobravanju gledalcev prav pred svojim čakajočim nahrbtnikom.

Tudi odslej sem se dričal tako previdno in za svojo osebo nisem imel več nesreče. Nesrečo je pa imela moja pelerina, ki je izgubila svojega varuha. Ko smo namreč prišli do konca Kota v Klinu in se nekoliko oddahnili ter začeli otepati sneg, ki se nas je držal prav do vrha klobukov in čepic, sem ugotovil, da že enkrat najdene pelerine ni več. Ne vem, ali sem jo pustil kar tam, ko sem si jo bil zopet podložil in pozornost vseh svojih duševnih moči obračal le na to, da se bom postavil z novoiznajdeno cepinsko tehniko, ali sem jo pa bil pozabil zadosti močno pritisniti na ljubeče prsi pri kakem poznejšem zaviranju. Res škoda je bilo moje stare prijateljice, ki je bila že tolikokrat skozi in skozi mokra z menoj vred, akoravno je bila kupljena z jamstvom nepremočljivosti. Vendar ni bilo niti misliti na to, da bi jo bil šel iskat, ker bi bil lahko kolovratil več ur nazaj, pa morda še brez uspeha. Napačno je bilo pa to, da nisem dal kakega oglasa v časopisje, ker jo je bržčas pozneje v sezoni našel kak planinec, če je niso že divje koze pojedle (bila je zelena). Če jo je našel kak poštenjak, seveda niti ni vedel, kam bi jo vrnil, in prav brez ljubosumnosti mu želim, da bi mu bila še dolga leta zvesta.

Da je morala ostati moja zaščitnica pred mokroto že daleč zgoraj, sem sklepal najbolj po tem, da sem imel vse hlače mokre — seveda zadaj.

Hujše je bilo pa še tovarišu Brinšku. Ko smo se ogledovali, smo vsi buhnili v neznanski krohot, kakor hitro se je obrnil k nam. Namesto hlač mu je visela izpod hrbta dolga zastava, spodaj se je videla pa še druga bela. Najbolj dobro se nam je zdelo to, da je to odlikovanje zadelo našega učitelja sankanja. Pelerine pa le ni izgubil, le bržčas jo je držal proti predpisom bolj postrani, tako da je na drugi strani delovala proti računu neupoštevana trgalna sila, bržčas v zvezi s kako skalo, kot preje pri meni.

Za silo smo spravili tovariša s pomočjo raznih zaponk in bucik v tako stanje, da smo ga lahko pokazali ljudem in gospodinji pri Šmercu, ki je potem na hitro poskusila pomagati hlačam do njihove poštene podobe. Ko smo pri Šmercu tudi nemški koči poravnali svoj

dolg za silvestrovo slavlje, smo še ravno prav prišli na vlak in v Ljubljano.

Kolikokrat smo se še smejali, ko smo pozneje v mislih zopet gledali te vesele in žalostne dogodke!

Ko smo bili čez dober mesec (dne 3. februarja leta 1912) na planinskem plesu v Ljubljani, kjer smo veljali nekako za »planinske leve«, si pač nismo mogli misliti, da nam je bil dr. Cerk zadnjikrat postregel s svojim rižotom. O velikonočnih počitnicah dne 3. aprila leta 1912, torej komaj čez dva meseca, je peljal namreč skupaj z drenovskim tovarišem Pavlom Kunaverjem sedem dijakov na Stolo, a jih je zalotil snežni vihar. Eden izmed dijakov si je zlomil nogo; ko mu je dr. Cerk pomagal in mu prepustil cepin, je sam zdrsnil po ledenem pobočju in so ga našli mrtvega s preklano glavo. Dijake je Kunaver z velikansko težavo spravil v kočo na Stolu, kjer so zmrzovali, gladovali in obupavali, dokler jih ni rešila posebna odprava planincev in vojaštva, po katero je bil takoj odhitel Kunaver.

Tudi dobrodušnega Bogumila Brinška, znanega zlasti tudi po njegovih umetniških fotografijah, ni več. Tragična usoda je odločila, da je v prvi svetovni vojni, ko je moral služiti v osovraženi avstrijski vojski kot rezervni častnik, padel že dne 15. septembra leta 1914 v bitki s Srbi, ki jih je tako kot vsak slovenski napredni razumnik ljubil, a se je moral proti njim prisiljen bojevati v korist pangermanizma.

Dr. Francè Avčín:

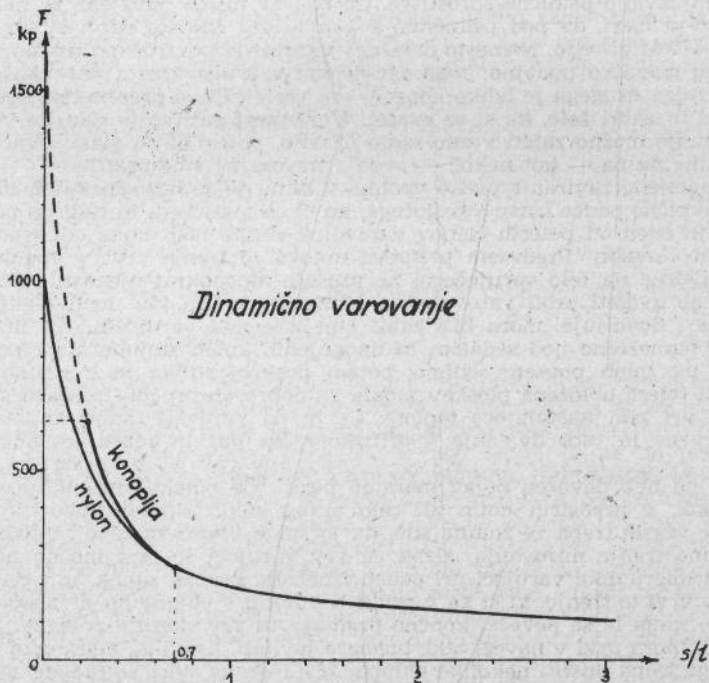
O RAZNIH NAČINIH VAROVANJA Z VRVJO

(Konec)

Dinamično varovanje je premagalo — kot se trdi — vse omejitve, ki jih pri plezanju stavljajo premale trdnosti petih elementov varovalnega sistema. Znižalo je tveganje pri plezanju do one meje, kjer v padcu ni več treba videti nujno usodnega dogodka: padlega vodje naveze ne žrtvujemo več usodi z apatično hladnostjo Angleža. Poizkusi Sierra kluba so po sistematični poti odkrili in dokazali šibkost prostega varovanja, zlasti ramenskega napram onemu preko klinov. Kot logična posledica teh šibkosti se je pojavilo dinamično ali drseče varovanje, ki ni v bistvu nič novega in senzacionalnega. Sloni le na boljši, bolj smotrni uporabi fizikalnih principov za prestrezanje padcev. Tej tehniki pa se bo treba priučiti v plezalni šoli do avtomatizacije v reagiranju, kajti od varujočega terja tako hitrih prijemov, da za kako preišljevanje ni časa. Vse mora potekati refleksno. Vsakršno refleksno delovanje, kot je n. pr. šofiranje, vožnja na kolesu, igranje instrumentov, streljanje na leteče cilje itd. itd., pa je treba predvsem vaje in zopet vaje. Naslednje vrste so napisane s posebnim namenom. Na njihovi osnovi in na podlagi skice dinamičnega varovanja naj bi naši vodilni alpinisti, predvsem pa Gorska reševalna služba Slovenije čim preje, mogoče še te zime, v plezalni šoli na skali in snegu drseče varovanje temeljito preizkusili. Na dobljenih praktičnih izkušnjah bi se potem zadeva prenesla na širše kroge. Plezalnih tečajev pri nas kar mrgoli, pa naj bi eden enkrat služil tudi raziskovalnemu delu. Koristi od njega bo nedvomno več kot od zbiranja in siljenja v gore ljudi, ki zanje po večini nimajo globljega čutenja in zato iz vrst alpinistov kmalu odhlape. Alpinista ne narediš v tovarni

kot tudi muzika ne. Mora se roditi, a potem bo pot k svojemu cilju našel že sam, neubranljivo in s strastjo. Vse, kar moremo storiti zanj, je, da mu jo naredimo lahko, varno in hitro.

Tehnika dinamičnega varovanja je kaj preprosta: ko pri padcu sila v vrvi doseže neko potrebno višino, moramo dovoliti, da vrv za del svoje dolžine zdrsne, toda pod kontrolo, proizvajajoč pri tem močno trenje ob obleko. Velik del kinetične energije padajočega telesa lahko na ta način pretvorimo v toploto, mesto da se nam sprosti v obliki silovite obremenitve vrvi ali udarca padajočega ob skale.* Tako dobimo mesto nevarnega, ostrega zaviranja pri statičnem varovanju počasno, mehko, človeku, vrvi in klinom prizanesljivo drseče varovanje. Ko si urejujemo prostor za varovanje, moramo dobro premisliti, v kateri smeri bo predvidoma šel končni poteg pri eventualnem padcu. Če varujemo

prosto, moramo, kjer je le mogoče, sestiti in se pritrditi na sidrni klin tako, da masa našega telesa ne bo vržena iz ravnotežja. S togima nogama se moramo upreti v predvideni smeri sile ob koncu padca. Vrv naj prijemlje čim nižje, da je ročica prevračevalne sile čim manjša, po možnosti tedaj čez pas ali nahrbtnik. Dlani sta obrnjeni navzgor, roki nekoliko pred telesom. Glede ovijanja vrvi okrog lahti bo treba šele poizkusiti. Roka, ki drži k plezalcu tekočo vrv, kontrolira njeno napetost. Če pride padec, ne skušaj zavirati s to »tipajočo, čutečo« roko, ker ne pomagaš nič, pač pa ti jo trenje takoj ožge. Le vrv pritiski čimbolj k telesu in prav tako z nasprotno, z »zavirajočo« roko. Pri njej bo sila v vrvi že znatno zmanjšana, ker jo — če smemo tako reči — »požre« trenje vrvi ob obleko oziroma nahrbtnik.

* Ena velika kalorija ustreza energiji 427 kilopond-metrov. Padec 85 kp preko 10 m bi tedaj dal toliko toplote, da bi liter vode segrel za 2° C komaj. Obleka pri dinamičnem varovanju tedaj ne bo zagorela!

Pri malih padcih niti ni potrebno, da vrv kaj prida zdrsne, dovolj je toliko, kolikor dopusti pred padcem stegnjena zavirajoča roka. Pri večjih padcih, ki pa niso navpični — takih principialno ne držimo s prostim varovanjem — na primer na snegu ali ledu bomo dopustili drsenje, dokler padec ni zavrt, vsa njegova energija spremenjena v trenje padajočega ob podlago in vrvi ob obleko varujočega. Če nas je padec presenetil, imamo v tem primeru celo možnost vrv povsem popustiti, hitro poiskati ugodnejše mesto in se dobro zasidrati, šele nato pa pričeti z zaviranjem padca. Znan je primer, ko je varujoči to napravil trikrat, preden je našel solidno mesto, a je padec kljub vsemu zdržal. K sreči potekajo padci po snegu razmeroma počasi, napram navpičnim padcem seveda, kot bomo videli.

Jasno je, da moramo obe vrsti padcev, na snegu in v skali, vezbati v plezalni šoli, ne le zavoljo tehnike dinamičnega varovanja, temveč tudi in predvsem zavoljo psihične sprostitve. Če padcev nismo navajeni, se nam namreč lahko primeri, da pod psihičnim šokom padca nekako odrevenimo, »zamrznemo« — kot pravijo. Namesto drsečega varovanja povzročimo močno statično, kvečjemu nekoliko podajno: togo zgrabljena vrv nas vrže z varovališča, naše ture in vsega drugega je lahko konec — za vselej. Če si presenečen, spusti vrv, da steče, in zavri šele, ko si se znašel! Verjetnost rešitve je tako le večja. Če je varovanje možno zajeti v eno samo pravilo, potem se to glasi: »Varujoči ne sme pasti,« ne pa — kot nekoč — »vodja naveze ne sme pasti!«

Dinamično zaviranje preko vponke v klinu je še lažje in lahko zdrži tudi težke navpične padce iznad varujočega, ko bi ob statičnem in tudi ob podajnem varovanju eden od peterih členov varovalne verige nedvomno odpovedal, verjetno oni človeški. Predvsem prispeva mnogo že trenje vrvi v vponki. Dalje sila, ki deluje na telo varujočega, ne preseže mnogokrat njegove teže, ker ga vrv prične dvigati proti varovalnemu klinu. Da sidrni klin to dviganje v čim večji meri dovoljuje, mora biti zabit čim više nad varujočim. Če imamo pri tem vrv nameščeno pod sedalom in upognjenih kolen stojimo v na pol sedeči legi ali pa sploh povsem sedimo, potem poskrbi široka in z najmočnejšimi mišicami telesa obložena ploskev sedala za dobro absorpcijo trenja drseče vrvi oziroma pri tem nastajajoče toplote. Če bi pa varovali ramensko, nas poteg laže prevrne in tudi dviganje s pritiskom čez pas in rebra je lahko dokaj nemilo.

Se na nek nevaren pojav moramo paziti. Če poteka varovalna vrv skozi več vponk, v preostrih kotih ali celo okrog kakih skalnih robov in ogalov, potem je včasih treba že znatne sile, da jo sploh vlečeš za seboj, toliko je tako imenovano trenje mirovanja, zlasti če vrv varujoči še drži močno napeto. V takem primeru dobi varujoči pri padcu iznenada krepak sunek, in sicer v hipu, ko sila in vrvi to trenje, ki si ga v prvih trenutkih s pojačanim pritiskom vrvi v vponkah sama le še poveča, končno premaga in vrv skoznje potegne. Da se to ne zgodi, mora prvi v navezi take primere javljati, drugi pa mora svoj kos vrvi do prvega klina pustiti nekoliko ohlapen. Če tega ne stori, se utegne zgoditi, da vrv sploh ne more pošteno steči in varovanje postane preveč statično, za prvega tedaj prav lahko usodno, medtem ko se drugi znajde z odtrganim koncem vrvi v roki, ki ni občutila skoraj nikakega sunka. (Primerjaj avtorjev padec v Mangrtu, le da sta se tam dva klina na srečo izruvala in je za to potrebno delo vrvi posel močno olajšalo!)

Iz gornjega razloga sta pri prav dolgih raztežajih z mnogo varovalnimi ali tehničnimi klini mogoče na mestu dve vrvi, ne le zaradi običajne tehnike plezanja z dvojno vrvjo. Na prvem delu vpenjamo le eno vrv. Ko pa postaja njeno trenje preveliko, toliko da nam že otežuje napredovanje, prvo vrv odvezemo in jo pritrdimo na zadnji klin. Pri nadaljevanju raztežaja pa vpenjamo in varujemo z drugo, še prosto vrvjo, ki ima povrh še prednost zelo velike aktivne dolžine.

Oglejmo si sedaj vso zadevo še s kvantitativne plati, in sicer le v glavnih črtah. Čitateljev, ki se jim algebra tako gnusi kot pisatelju Levstiku, ne bi hoteli nadlegovati preveč s formulami, saj so oni v večini. Za globlje interesirane pa naj služi dodatek na koncu. Vprašajmo se, za koliko dolžino s moramo spustiti vrv dolžine l , da v njej ne nastopi sila večja od, recimo, štirikratne

teže plezalca $4G$? Toliko namreč človeško telo za delec sekunde še prav dobro prenese. Odgovor nam da takoj preprosta in že prej poznana nam energijska bilanca prostega padca:

$$G(h + \epsilon l + s) = W_s l + F s$$

ki s členom $F s$ upošteva enakomerno zaviranje s silo F na poti s , delu celotnega padca $h + \epsilon l + s$. Ker je krivulja sile v odvisnosti od specifičnega raztezka praktično parabolične oblike, je ploskev med njo in absciso, ki je merilo za specifično deformacijsko delo vrvi, enaka $W_s = F s / 3$. S to vstavitvijo in z $G = F / 4$ sledi iz gornje osnovne enačbe takoj iskani rezultat

$$s = \frac{1}{3} \left(h - \frac{1}{3} \epsilon l \right)$$

v katerem pa radi $h \gg \epsilon l / 3$ drugi člen napram prvemu lahko zanemarimo, kot da vrv ne bi bila elastična. Tako dobimo za dolžino vrvi s , ki jo moramo pustiti steči, če naj sila v vrvi ne prekorači štirikratne plezalčeve teže, lahko zapomnljiv rezultat

$$s \approx \frac{h}{3}$$

Za primer ekstremno hudega padca, kjer velja $h = 2l$, sledi

$$s \approx \frac{2}{3} l$$

Če bi pa hoteli, da sila v vrvi ne prekorači dvojne mesto četverne teže, dobimo po podobni poti

$$s = h \text{ oziroma } s = 2l$$

Za primer: Če se vodja naveze nahaja za $l = 9$ m navpično nad varujočim, moraš imeti vsaj $2/3$ te dolžine, to je 6 m vrvi proste in pripravljene za zaviranje padca $h = 18$ m s silo, ki ne bo večja od štirikratne tovariševe teže. Po padcu bo le-tá obvisel na vrvi šele, $l + s = 15$ m pod teboj, če ne bo prej kam zadel ali pristal na kaki polici. Na te možnosti moramo tudi misliti, kajti če stena ni dovolj gladka in navpična, se padli kljub najblažjemu zaviranju lahko močno potolče ali celo ubije. V takem primeru je najbolje odriniti se pred padcem od stene kar se da močno (primerjaj sliko PV 1948 str. 149 »Come si cade«). Seveda je to možno, kot ve vsakdo, ki je kaj takega že poizkusil, le če se v brezupnem položaju, tik preden ti popuste moči, sam odločiš za tako dejanje. Ko enkrat že padaš, se namreč nimaš več kje odrivati; takrat je prepozno. Ob dobrem, v dinamičnem varovanju izvežbanem tovarišu taka odločitev ne bo pretežka. Najbolje pa je seveda — kot že povedano — da sploh ne padeš. Tako ti tudi ta razprava ni potrebna. Toda ko v gorah nikdar ne vemo...!

Iz navedenih razlogov tudi ni priporočljivo »potegniti« pri plezanju za cel raztežaj vrvi, kot to prav radi delamo, da gre tura hitreje od rok in da je »čas boljši«. Dalje je jasno, da s takim načinom varovanja lahko zdržimo znatne padce tudi s slabo vrvojo. Konopljene vrvi bi bile zopet upravičene, če bi vsakdo obvladal opisano tehniko varovanja, če bi bila ta v vsakem primeru močna in če se naše varovanje kljub vsej naši pažnji ne bi vendarle moglo izroditi v nevarno statično obliko, kjer konoplja neusmiljeno odpove.

Priloženi grafikon nam kaže, kako pada največja sila v vrvi v odvisnosti od razmerja s/l in to za konopljeno in nylonso vrv. Predvsem vidimo, da je od nekako $s = 70\% l$ naprej vseeno, s katero vrvojo zaviramo, s konopljeno ali nylonso: sila ostane ista, kot da bi elastičnost ne igrala več vloge v primeri z delom zaviranja. To nam potrdi tudi naša osnovna enačba, če izpustimo člena, ki vsebujeta spec. raztezek ϵ in pišemo kar

$$G(h + s) = F s$$

Za $s/h = 1/3$ sledi takoj $F = 4G$, za $s = h$ pa $2G$

Ker pa vrv vseeno prispeva svoj delež k zaviranju, nam krivulja da še nekoliko manjše sile F , razmere so še ugodnejše, tako da tudi s konopljeno vrvjo lahko rešimo situacijo, če znamo seveda!

Dalje vidimo, da je v točki $s/l = 0$, torej za statično varovanje ($s = 0$), obremenitev konopljene vrvi mnogo višja kot nylonske. Konopljenka je svojo statično trdnost, ki upošteva vzel in vponko, leži pri $F_k = 630$ kp za ta primer, že visoko prekoračila in bo torej počila. Nylonka je pa tudi blizu svoje kritične obremenitve.

Vidimo pa tudi, kako majhen s/l že zadostuje, da sila močno pade: krivulja je začetkoma zelo strma! Z $s = 40\% l$ je že mnogo opravljenega, nevarnost močno znižana.

Grafični prikaz nas tedaj naravnost sili v dinamično varovanje. S konopljeno vrvjo smo brez njega sigurno izgubljeni: z nylonko pa sila v vrvi, ki sama sicer zdrži, tako obremeni ves varovalni sistem, da je katastrofa tudi zelo verjetna.

Koliko prispevajo k varovanju klini? Kolikor zmanjšajo razmerje višine padca napram aktivni dolžini vrvi. Skrajšano tedaj h pri sicer istem l in s tem po naši osnovni enačbi znatno omilijo silo v vrvi, saj je le-tá odvisna predvsem od razmerja h/l . Če n. pr. zabijem klin na vsakih 3 m, bo padec največ 6 m. Varujoči mora obdržati tedaj za zaviranje le 2 m vrvi in prvi lahko tako postopoma napreduje za domala celo dolžino vrvi: raba klinov lahko znatno poveča razdaljo med plezalcema pri sicer isti sili v vrvi za primer padca.

V teh preprostih, a kruto resničnih dejstvih leži fizikalno in moralno opravičilo za rabo klinov pri težkem plezanju. Kajti le o takem govorimo. Na lažjih mestih bi namreč s pretiranim varovanjem nikamor ne prišli. Vsi plezalci naveze norajo biti namreč v toliki meri izvežbani, da se lahko drug na drugega zaneso, da na normalnih mestih, recimo do vključitvi četrte težavnostne stopnje, nihče ne bo zdrsnil. To pa dá le dolgoletna vaja s počasnim stopnjevanjem težavnosti od najlažjega do najtežjega, brez preskakovanja in prehitevanja svojega lastnega razvoja.

Glede časovnih razmer pri padcih je slika približno naslednja: najprej pride prosti let, ki tudi za 40 m višine padca ne traja več kot 3 sekunde. Nato nastopi napenjanje vrvi, ki pa napreduje sila hitro: v manj kot 2/10 sekunde doseže sila svoj maksimum, ki ga mora varovalni sistem zdržati dinamično. Prav tako hitro sila zopet uplahne na iznos, ki ustreza teži na vrvi obviseloga padlega plezalca. To velja za statično zaviranje. Pri dinamičnem pa ostane sila po dosegu svoje vrednosti, ki povzroči, da vrv steče, na tej višini v nekaj desetinkah sekunde. Toliko je namreč potrebno, da steče vrv za $s = h/3$.

Vse dogajanje se vrši tedaj sila hitro. Varujoči mora biti vedno na preži, kajti pri tako kratkih časih je prepozno početje iskati dobro pozicijo za varovanje šele takrat, ko ti tovariš že leti po zraku mimo tebe. Zato je brezupno, dasi ne povsem brezsmiselno početje, če hočeš pri navpičnem padcu povleči čim več vrvi k sebi z namenom, da bi padec čimprej in v čim večji višini lahko pričel zavirati hoteč skrajšati višino prostega padca h z iznosa $2l$ na l v najugodnejšem primeru.

Upajmo, da je naš opis podal dovolj jasna navodila in sliko o tem za čitatelja v mehkem fotelju le fizikalno zanimivem, za plezalca v brezčutni steni pa življenjsko važnem dogajanju, ki mu tako preprosto pravimo »padec in njegovo prestrezanje«.

Stvari tedaj niso povsem priproste in malo matematike je bilo nujno potrebno, da smo jih ukrotili. Marsikaj si lasti naslov znanosti, zakaj si je ne bi alpinizem? Club Alpino Italiano ima že svoj »Comitato Scientifico«, svoj znanstveni odbor. Govori se pa že tudi o samostojnem »Centro di Studi Alpinistici«, ki naj bi se bavil — kot pove ime — z vse vrste znanostmi, ki so povezane z alpinizmom. Mehanika, kot vidimo, po svoji važnosti ni med najzadnjimi.

Dodatek

Hočemo izračunati v vrvi nastopajoče sile za dinamično in za statično varovanje v odvisnosti od teže padlega G , razmerja h/l višine padca ter razmerja s/l poti zaviranja napram aktivni dolžini vrvi oboje. Ugotovili bomo to najprej za linearno odvisnost med silo in raztežkom vrvi $F = k\varepsilon$, nato pa za resničnemu stanju mnogo boljše ustrezajoče kvadratično (parabolično) odvisnost $F = k^2\varepsilon^2$.

A) Linearna odvisnost $F = k\varepsilon$:

Iz energijske bilance prostega padca pri dinamičnem varovanju

$$G(h + \varepsilon l + s) = 1/2 \cdot F\varepsilon \cdot l + Fs \dots \dots \dots 1)$$

dobimo z vpeljavo $F = k\varepsilon$ ter $W_s = \frac{1}{2} F\varepsilon$ kvadratično enačbo za silo F :

$$F^2 - \left(2G - 2k \frac{s}{l}\right) F - 2Gk \frac{h+s}{l} = 0 \dots \dots \dots 2)$$

Njena rešitev znaša

$$F = G - k \frac{s}{l} + \sqrt{G^2 + k^2 \frac{s^2}{l^2} + 2Gk \frac{h}{l}}$$

Za primer statičnega varovanja ($s = 0$) sledi enačba

$$F^2 - 2GF - 2Gk \frac{h}{l} = 0 \dots \dots \dots 3)$$

z rešitvijo

$$F = G + \sqrt{G^2 + 2Gk \frac{h}{l}}$$

Za »padec« $h = 0$ m sledi, kot smo že ugotovili po drugi poti, sila $F = 2G$.

Ce zanemarimo delo vrvi, torej njen raztezek ($k \rightarrow \infty$, $\varepsilon \rightarrow 0$) sledi iz enačbe 1) relacija

$$G(h + s) = Fs$$

ki za najhujši padec $h/l = 2$ in zaviranje $s/l = 2/3$ ($s = h/3$) dá silo $F = 4G$, rezultat, ki smo ga že bili dobili, le da po obratni poti.

V literaturi se zaradi lažjega reševanja enačbe za silo uporablja izključno linearna odvisnost med silo v vrvi in njenim raztežkom. Je pa to le prvi, močno idealiziran približek, kajti vrv niti zdaleka ne sledi Hookovemu zakonu elastičnosti teorije kot n. pr. jeklo. Zato si bomo mi izvedli vse iste enačbe za parabolično odvisnost $F = k^2\varepsilon^2$ in si nato ogledali razlike v rezultatih iz obojih enačb na praktičnem primeru nylonske ter konopljene vrvi. Drugi materiali pri nas itak ne pridejo v poštev. Reševanje enačb no seveda malo težje in poslužiti se moramo ali metode poskušanja, regulae falsi, Newtonovega postopka ali pa nazorne grafične metode s poznejšo računsko kontrolo. To slednje bomo izbrali mi zavoljo primerjave in za kontrolo ne le za kvadratično odvisnost pod B), temveč tudi za linearno pod A), kjer to sicer ni potrebno.

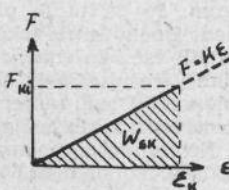
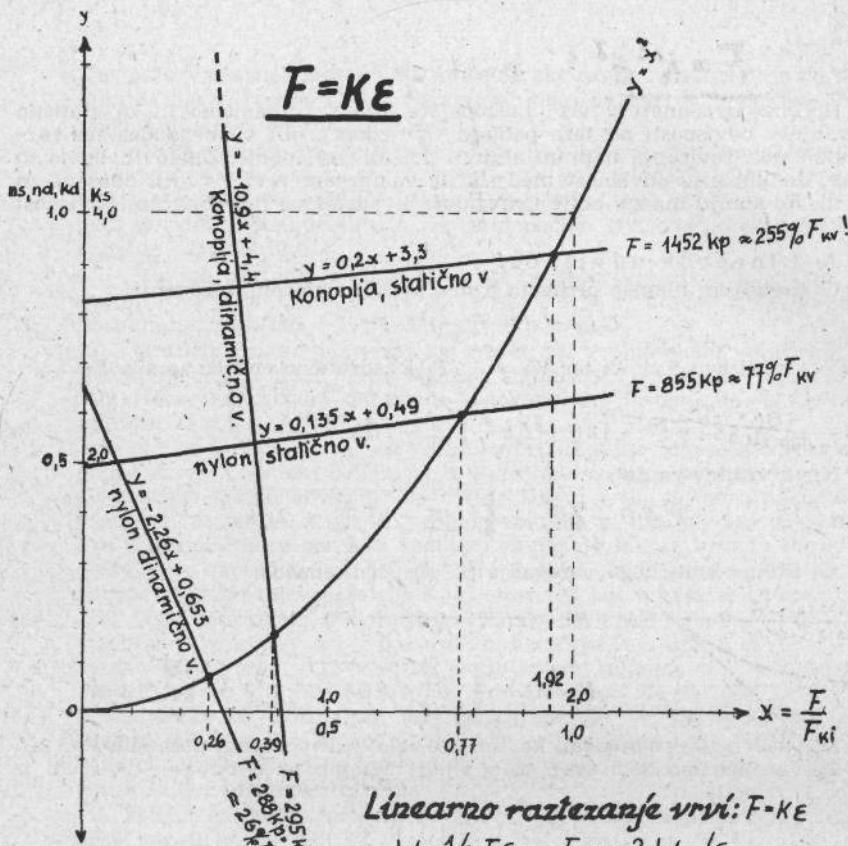
B) Kvadratična (parabolična) odvisnost $F = k^2\varepsilon^2$.

Energijska bilanca dinamičnega varovanja dobi sedaj obliko

$$G(h + \varepsilon l + s) = \frac{1}{3} F\varepsilon \cdot l + Fs \dots \dots \dots 1a)$$

Ker je ploskev pod parabolo enaka $W_s = 1/3 \cdot F\varepsilon$ za vsako njeno točko, torej tudi za kritično, v kateri se vrv pretrga; (veličine v enačbah, nanašajoče se na to točko, so vse označene z indeksom »k« spodaj), dobimo z analognimi vstavitvami kot pod A) iz 1 a) kubično enačko za \sqrt{F} oblike $y^3 + Ay^2 + By + C = 0$:

$$\sqrt{F^3} + 3k \frac{s}{l} \cdot F - 3G \sqrt{F} - 3Gk \frac{h+s}{l} = 0 \dots \dots \dots 2a)$$

Linearno raztezanje vrvi: $F = KE$

$W_s = 1/2 FE$; $F_{ki} = 2 W_{sk} / \epsilon_k$

dinamično varovanje: $x = F/F_{ki}$

$x^2 = \left(\frac{\epsilon_k g}{W_{sk}} - \frac{2 s}{\epsilon_k l} \right) x + \frac{g}{W_{sk}} \frac{h+s}{l} = a_d x + b_d$

statično varovanje ($s=0$): $x = F/F_{ki}$

$x^2 = \frac{\epsilon_k g}{W_{sk}} x + \frac{g}{W_{sk}} \frac{h}{l} = a_s x + b_s$

Za statično varovanje sledi zopet z $s = 0$

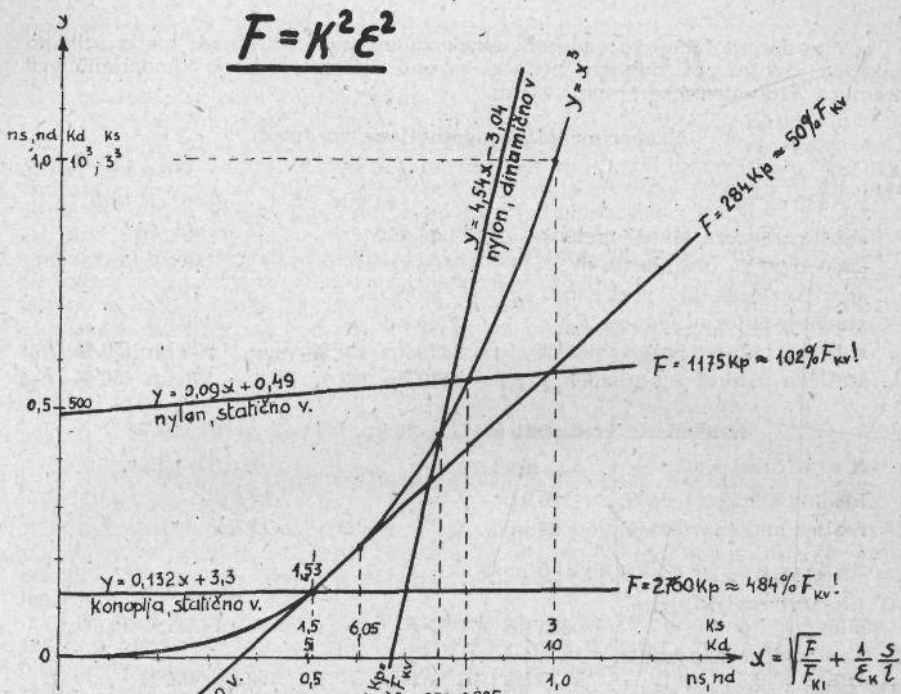
$\sqrt{F}^3 - 3G \sqrt{F} - 3Gk \frac{h}{l} = 0 \dots \dots \dots 3a)$

Ta enačba ima že tkzv. normalno obliko $y^3 + ay + b = 0$. Če hočemo tudi enačbo 2 a) v normalni obliki, moramo z vstavitvijo

$\sqrt{F} = x - \frac{A}{3} = x - k \frac{s}{l}$

vpeljati novo spremenljivko x:

$x^3 - \left(3k^2 \frac{s^2}{l^2} + 3G \right) x + \left(2k^3 \frac{s^3}{l^3} - 3Gk \frac{h}{l} \right) = 0 \dots \dots \dots 4a)$

Parabolično raztezanje vrvi: $F = K^2 \epsilon^2$

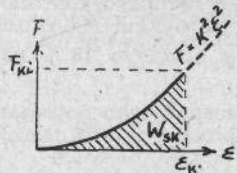
$$W_s = 1/3 F \epsilon, \quad F_{ki} = 3 W_{sk} / \epsilon_k$$

dinamično varovanje: $x = \sqrt{\frac{F}{F_{ki}}} + \frac{1}{\epsilon_k} \frac{s}{l}$

$$x^3 = \left(\frac{3}{\epsilon_k^2} \frac{s^2}{l^2} + \frac{\epsilon_k g}{W_{sk}} \right) x - \left(\frac{2}{\epsilon_k^3} \frac{s^3}{l^3} - \frac{g}{W_{sk} l} \right) = a_d x + b_d$$

statično varovanje ($s=0$): $x = \sqrt{\frac{F}{F_{ki}}}$

$$x^3 = \frac{\epsilon_k g}{F_k} x + \frac{g}{W_{sk} l} = a_s x + b_s$$

Ta oblika je za grafično reševanje prikladnejša, ker dovoljuje preprosto sekanje kubične parabole $y = x^3$ s premico $y = ax + b$.

Še prikladnejšo formo za grafično reševanje pa dobimo, če vse sile reduciramo na idealno kritično silo F_{ki} , ki sledi za kvadratično odvisnost iz relacije $W_{sk} = 1/3 \cdot F_{ki} \epsilon_k$; za linearno pa iz tam veljavne $W_{sk} = 1/2 \cdot F_{ki} \epsilon_k$. Enačbam 2), 3), 4) ustrezne tovrstne reducirane enačbe so napisane v obeh grafikonih, za linearno in za kvadratično odvisnost med silo v vrvi in njenim raztežkom.

Grafično dobimo iskane sile F najlaže, če sečemo navadno kvadratično parabolo $y = x^2$ oziroma kubično parabolo $y = x^3$ s premicami $y = ax + b$, kot sledijo iz zgornjih, ali pa, še boljše, iz reduciranih enačb, ki dajo takoj procentualno razmerje F/F_{ki} . Paraboli narišemo le enkrat, pač pa po potrebi variramo za vsako konkretno premico merilo na obeh koordinatnih oseh tako, da nam le-tá pade v narisano polje.

V naslednji tabeli so naneseni eksperimentalno ugotovljeni ter iz njih po nakazani dvojni poti dobljeni podatki za eno nylonko in eno konopljeno vrv premera 7/16 palca (cca 11 mm) vsaka.

Eksperimentalno ugotovljene vrednosti

	nylon 11 mm	konoplja 11 mm
premer d		
teža (masa) na tekoči meter	78 g/m'	75 g/m'
spec. delo za pretrganje W_{sk}	306 kp/m'	45,4 kp/m'
spec. raztezek pri pretrganju ε_k	55 %	12 %
statična natezna trdnost F_k	1740 kp	1140 kp
statična trdnost preko vponke	1370 kp (79 % F_k)	570 kp (50 % F_k)
statična trdnost z vozlom F_{kv}	1110 kp (64 % F_k)	570 kp (50 % F_k)

Izračunane vrednosti za $G = 75$ kp, $h/l = 2$ in $s/l = 2/3$

	nylon	konoplja
Kritična teža		
idealna kritična teža G_{ki}	120 kp	24 kp
realna kritična teža G_k	84 kp	17 kp

Statično varovanje ($s = 0$)

A) linearno raztezanje, sila F	855 kp (77 % F_{kv})	1452 kp (255 % F_{kv})
B) kvadratično raztezanje, sila F	1175 kp (102 % F_{kv})	2760 kp (484 % F_{kv})

Dinamično varovanje ($s/l = 2/3$)

A) linearno raztezanje, sila F	288 kp (26 % $F_{kv} = 3,8G$)	295 kp (52 % $F_{kv} = 3,9G$)
B) kvadratično raztezanje, sila F	324 kp (29 % $F_{kv} = 4,3G$)	284 kp (50 % $F_{kv} = 3,9G$)

Gornji podatki in iz njih po grafični poti z naknadno računsko kontrolo dobljeni rezultati veljajo za suho stanje vrvi. V mokrem se nylonu F_k zniža za 16 %, ε_k zviša za 5 %, W_{sk} zniža za 11 %, torej G_k zniža za 13 % na $G_{ki} = 105$ kp, oziroma $G_k = 73$ kp.

Obratno se pa konoplji, ki ima v mokrem stanju le še povečano notranje trenje med vlakni, F_k zviša za 5 %, ε_k zviša za 7 %, W_{sk} zviša za 67 %, torej G_k zviša za 42 % na $G_{ki} = 34$ kp, oziroma $G_k = 24$ kp.

Nylonska vrv bo tedaj tudi z vozlom in enojna v mokrem stanju še vedno dovolj solidna, medtem ko konopljeni ojačenje zavoljo mokrote vseeno ne zaleže dovolj, pač pa pri tem postane toga. Dvojna konopljena vrv je pa v mokrem stanju že zelo varna, če količjak previdno varujemo, izogibajoč se čimbolj nevarnega statičnega primera.

Vidimo tedaj, da dobimo za dinamično varovanje sile F v vrvi po obeh metodah precej enake. To seveda, ker pri dinamičnem varovanju delež vrvi same pri prestrezanju padcev v primeri z delom zaviranja F_s močno pade. Dalje vidimo, da se vrednosti sile F pri dinamičnem varovanju z $s/l = 2/3$ res vrte okrog predvidene vrednosti $F = 4G$, ki smo jo dobili, če zanemarimo elastičnost vrvi.

Za statično varovanje pa dobimo po linearni metodi pod A) mnogo pre nizke vrednosti, kajti ta metoda vrvi pripisuje več kot ona dejansko zmore. Po naši metodi B) pa ugotovimo, da je pri zgolj statičnem varovanju tudi nylonka v suhem stanju vprav na kritični točki ali pa že rahlo preko nje. V

mokrem stanju bi se 11 mm-ska nylonka tudi pretrgala, če bi varovanje bilo strogo statično. Dobro, da je tak primer pri količkah pažnje le redek. Pač pa bi nylonka 12 mm zdržala tudi to. Praktični poizkusi glede dinamične trdnosti vrvi so dobro potrdili gornje rezultate.

Po navedeni metodi si lahko hitro izračunamo potrebne podatke za vsako vrv in vsako kombinacijo eksternih podatkov padca G , h/l in s/l , upoštevajoč vpliv različnih vozlov in vponke na trdnost vrvi. Za dinamično varovanje zadostuje, vsaj za relativno velike poti zaviranja $s/l > 0,4$ metoda A), za statično varovanje je pa nujno potrebno rabiti kvadratično odvisnost po metodi B). Ker je strogi preizkus vrvi na podlagi ekstremnega statičnega varovanja podlaga za moderno klasifikacijo vrvi (primerjaj današnji francoski standard!), je važno, da se pri preračunavanju eksperimentalnih rezultatov, ki dajo pravzaprav le kritično težo G_k , poslužujemo metode B) mesto neprecizne metode A). Odvisnost raztezka vrvi od sile v njej je za plezalske vrvi pač praktično kvadratična, ne pa linearna, krivulja je parabola ne pa premica.

Blažej Anton:

KAKO SO GRADILI CESTO NA VRŠIČ

Delopust je, sobota popoldan. Vlak je prisopihal v Kranjsko goro. Tropi planincev se vsujejo iz njega. Razdele se v manjše skupine in hite drobnih pospešenih korakov, obloženi z nahrbtniki, razporejeni in nasmejanih lic po lepi beli cesti goram nasproti.

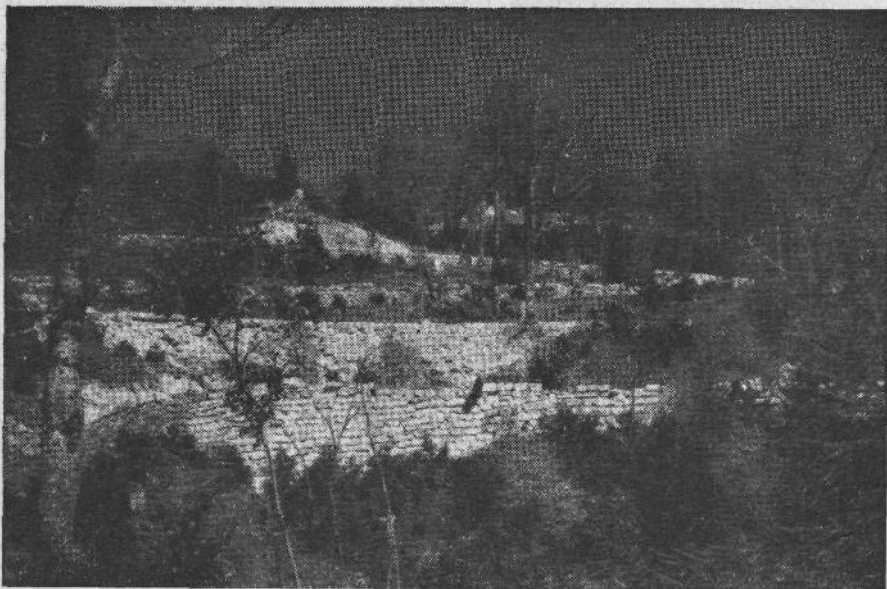
Dasi so imeli Trentarji že v starih časih trgovaške stike s Kranjsko goro, jih je z njo dolgo časa vezala le skromna steza. Trentarji so si speljali lepe bližnjice po senčnatih gozdovih, da jih ni žgalo pekoče sonce, ko so prenašali težke tovore. Vse od Klina pa do Erjavčeve kočje je bilo poraslo z debelimi smrekami, macesni in bukovjem. Če pogledamo stare fotografije, vidimo, da je stala Erjavčeva kočja sredi gozda. Enako je bilo poraslo tudi na južni strani Vršiča, posebno pobočje od Tičarjevega doma proti Prisojniku, kar nam potrjujejo še danes številni štori.

Šele nekoliko pred prvo svetovno vojno so se začeli zanimati za lepi les trgovci. Posekali so le nekaj najlepših macesnov. Največje opustošenje je nastalo za časa prve svetovne vojne, leta 1915, ko so Avstrijci gradili cesto preko Vršiča. Marsikje so morala dati obilna debela prostor novi cesti. Porabilo se je veliko lesa za številne mostove na cesti. Delali so lesene škarpe, kjer se je zemlja posipala. Številne vojaške stavbe so zgradili večinoma iz lesa. Veliko ga je porabilo vojaštvo za kurjavo. Svoje je doprinesel še zob časa, ko so podirali razredčene macesne in jih s strmin metali v prodnate grape, ki so se zaradi posipanja zemlje stalno večale in s svojim gruščem zasipale in pokopavale stare viharneke.

Na sedlu Vršiča je v starih časih hladilo in krepčalo trentarske tovarnike majhno jezero. Njegovo mesto, velika, podolgovata in globoka kotanja je še dobro vidna. Jezero je napajal gotovo sedanji izvirek pod Erjavčevo kočjo. To lepo jezero je izginilo šele leta 1919. Ni znano, ali je bilo temu krivo razstreljevanje skal za novi most, ki so ga napravili Italijani, ali spremembe v zemlji, da je vodna žila spremenila svojo pot in se je izvirek prestavil.

Pred sedemdesetimi leti je vladal na Vršiču še lep mir. Motili so ga le kranjskogorski - borovški — pastirji - sirarji, ki so imeli svojo kočjo, edino na Vršiču, v travnati dolinici pod sedlom na trentarski strani, nekoliko pod sedanjo pastirsko stajo.

Leta 1906/7 so se vršili veliki vojaški manevri avstro-ogrske vojske preko Vršiča po celi soški dolini, pri katerih je bil navzoč tudi prestolonaslednik nadvojvoda Franc Ferdinand. Zastopane so bile vse branže vojske od pešcev, topničarjev do konjenikov. Takrat so napravili prvo zasilno vozno pot iz Kranjske gore v Trento, da je mogla artilerija prepeljati svoje težke topove preko Vršiča. Nastalo je več lesenih mostov. Topovski vozovi so bili preširoki

Del ceste na Vršič

in kolesa previsoka, zato so morali kranjskogorski kmetje posoditi kolesa, vojaki so napravili bukove osi, da je bil omogočen prevoz po ozki poti. Del poti še danes sledimo po sedanji bližnjici od Erjavčeve koče do Ruske kapelice.

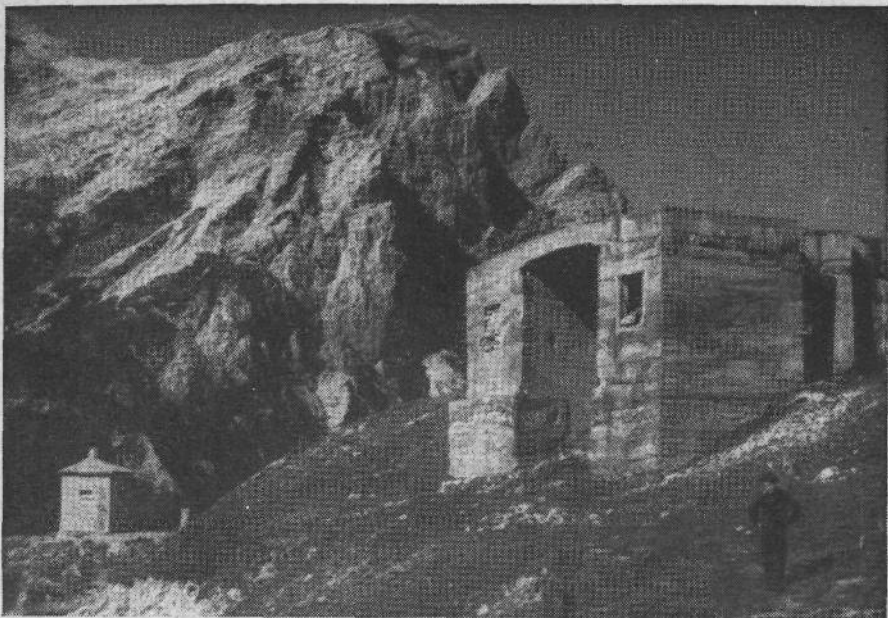
Avstrijski Alpenverein je postavil leta 1900 prvo planinsko kočo na Vršiču; to je sedanja Erjavčeva koča. Leta 1912 pa je zgradilo Slovensko planinsko društvo Tičarjev dom na Vršiču. Mihov dom pa so si pozidali kot zimsko postojanko jugoslovanski graničarji. Med okupacijo ga je rekviriral neki Nемеc iz Beljaka, ga lepo preuredil in dvignil za eno nadstropje. Za poletno bivališče pa so si pozidali graničarji lepo hišico prav na vrhu Vršiča.

V maju 1915 je napovedala Italija Avstriji vojno. Avstrijo je vojna napoved iznenadila. Njene čete so se borile v Srbiji in v Galiciji proti Rusom. Na meji proti Italiji so bili le oddelki obmejnih stražarjev. V Šmohorju v Ziljski dolini je bila divizija Madžarov. Na hitrico so pripeljali čete na novo bojišče.

Prišli so avstrijski inženirji in projektirali cesto iz Kranjske gore v Trento. Pripeljali so na stotine ruskih vojnih ujetnikov. Pozneje so jim sledili tudi italijanski. Zapela sta kramp in lopata. Osamljeno in sicer mirno gorsko zatišje se je na mah spremenilo v vojno zaledje. Padala so rezka povelja in odredbe avstrijskih oficirjev. Vojni ujetniki pa so začeli nastopati svoj križev pot. Cesta preko Vršiča je bila nujno potrebna zaradi oskrbovanja čet na soški fronti. Glavna vojaška komanda je imela svoj sedež v vasi Soča, to je 8 km od Loga v Trenti proti Bovcu. Boji so se vršili na Krnu in v bližini Bovca. Vrh Krna je Avstrija 16. junija 1915 nenadoma zgubila. Ponoči so se priplazili na vrh Italijani in iznenadili premalo budne Madžare. Neka verzija pa trdi, da je bilo vmes izdajstvo.

Cesta je bila lepo in drzno projektirana. Gotovo so v načrtu predvidevali, da bo dobro služila tudi v mirnem času. Njena dolžina znaša približno trideset kilometrov. Potrebno je bilo izvršiti v kratkem času ogromno delo, zato so začeli delati na več sektorjih hkrati. V treh mesecih se je že vršil zasilen promet.

Iz železniške postaje v Kranjski gori do Trente so napeljali žično železnico. Iz Kranjske gore je držala v ravni črti do Klina, tam je zavila v smeri proti Erjavčevi koči. Natančno tod je speljan danes električni daljnovod. Neko-

Postajališče žičnice na Vršiču pod zapadno steno Prisojnika

liko pod Erjavčevo kočo stoji ob cesti še danes podrtá zidana stavba, to je bilo postajališče. Od tam je zavila žičnica naravnost v smeri proti Prisojniku. Nekoliko pod vrhom Vršiča stoji še danes močna betonska stavba (vidna od daleč), to je drugo še ohranjeno postajališče. Tretje so betonske razvaline na vrhu Vršiča, nekaj sto metrov od zapadne Prisojnikove stene. Sledovi četrtega pa so dobro vidni na Šupcah nad Trento, ob cesti pičle pol ure hoje iz sedla Vršiča.

Silno živahno je bilo v tistih časih v Kranjski gori, na Vršiču in v Trenti. Tovorni vlaki, polni vojaščine so prihajali v Kranjsko goro. Tam so se navadno nastanili za nekaj dni ali tednov, kakor je pač narekoval vojaški položaj na fronti in odredbe avstrijskih generalov. Vrstile so se dolge kolone v maršu po cesti preko Vršiča proti soški fronti.

Okrog postaje v Kranjski gori je zrasla velika vas barak. Služile so za skladišča in kasarne. Na vrtu hotela »Slavec« v Kranjski gori je stala velika vojaška bolnišnica. Proti Klinu, v Klin, ob Ruski kapelici, okrog Erjavčeve koče in sploh povsod ob cesti, kjer koli je bil količkaj primeren prostor, in ravno tako z Vršiča proti Trenti tja do Loga so povsod stale večje in manjše lesene stavbe. Ako koga zanima, kje so stale te stavbe, bo to še marsikje danes lahko ugotovil po lepo izravnani zemlji in zidanih temeljih, ki so posebno dobro vidni okrog Erjavčeve koče.

Koče so služile v prvi vrsti za stanovanja vojnih ujetnikov, gosto zamrežena in obdana z bodečo žico. Nekatere večje stavbe pa so bile bolnice.

Desno od Erjavčeve koče na obeh straneh ceste sta stali dve veliki stavbi (sledovi še danes vidni). Služili sta za kasarno, bolnico in pekarno. V zimi leta 1916/17 je zapadlo mnogo snega. Ugotovili so, da že 35 let prej ni bilo tako hude zime. Ti dve stavbi so zavarovali pred plazovi tako, da so napravili nad njima ogromen lesen most, računajoč, da bo šel plaz čez kot voda čez jez. V noči od 13. na 14. II. 1917 so se utrgale z Mojstrovke in Robičja ogromne plasti snega. Most ni vzdržal silnega pritiska, potlačil in pometel je obe stavbi. Nekaj sto ljudi je nenadno umrlo strašne smrti pod belo odejo. Živ je ostal baje samo pek, ki je ravno vsajal kruh.

Gradbena dela na Vršiču je vodil ing. Köhler. Vojaški poveljnik pa je bil podpolkovnik Riml, sudetski Nemec. Oženil se je s Kranjskogorčanko in se izselil iz Kranjske gore šele leta 1925. Poveljstvo je bilo v sedanji Koči na Gozdu, ki je bila takrat v ta namen pozidana. Ing. Köhler in podpolkovnik Riml sta se ovekovečila s svojimi imeni na najvišji škarpi nad Kočo na Gozdu, kar se še danes vidi. Cesto so imenovali »Prinz Eugen Strasse«; tudi ta napis se še danes vidi na isti škarpi.

Cesta je bila speljana točno tam kot danes, le pod Rusko kapelico je zavila levo ob hribčku in tekla naravnost proti Koči na Gozdu. V šestintridesetih letih je ta del ceste skoro propadel, vendar jo še danes lahko sledimo.

Zaradi nepripravljenosti Avstrije na vojno z Italijo so se italijanske čete vsidrale že koj v začetku na vseh važnih avstrijskih gorskih vrhovih, kar smo že preje omenili, zato je bilo treba cesto čimprej zgraditi. Ujetniki so morali delati od zore do mraka. Razstreljevali so skalnata pobočja, kopali široko cesto, jo podlagali s kamenjem, nasipali z gramozom, zidali in betonirali škarpe nad in pod cesto, delali mostove in kanalizacijo. Avstrijski stražarji so postopali z ujetniki skrajno surovo. Priganjali so jih k delu kot srednjeveški valpti. Hrano so imeli pičlo in slabo. Kranjskogorci pripovedujejo: če so jih pripeljali v Kranjsko goro, so iskali in pobirali krompirjeve olupke in druge odpadke po gnojiščih in jih jedli. V Srednjem vrhu so se pasle ovce. Večkrat so prestradani Rusi katero ukradli in jo zaklali.

Avstrijskim oficirjem je manjkalo znanja o nevarnosti plazov. Gradili so barake na plazovitih mestih. Spomladi in ob odjugi so drveli plazovi in pokopali vse pod seboj. Ker se je moral vršiti promet na cesti neprekinjeno, so morali ujetniki pozimi stalno kidati sneg s ceste, ki je bil večkrat po več metrov globok; pridrvel je plaz in jih žive pokopal. Če jih je pomrlo sto, jih je nadomestilo dve sto. Pokopavali so jih večinoma kar v bližini, kjer so umrli. Zato pravijo, da je Vršič postlan z ruskimi grobovi. Ohranjenih je nekaj grobov le pri Erjavčevi koči in Ruski kapelici. Veliko pokopališče je nastalo takrat v Kranjski gori, na travniku, levo ob začetku sedanje smučarske vzpenjače. Tam so počivali v miru Avstrijci, Rusi in Italijani. Tudi za trentarskim pokopališčem je še danes dobro ohranjeno rusko pokopališče. Točno število nesrečnih žrtev se ne da dognati, brez dvoma jih je bilo okrog dva tisoč. Nekateri trdijo, da jih je bilo 9000.

Ce se vračamo z Jalovca po stezi južnega pobočja Mojstrovke proti Vršiču, opazimo poleg običajne ceste iz Trente še drugo, ki zavije kakih 15 min. hoda pred sedlom Vršiča v smeri proti Prisojniku. Silen vtis napravi ta stara cesta. Izpeljana je zelo zanimivo; betonske in s kamnom zidane škarpe, visoke dva do tri metre se vse sivo svetijo. V petnajstih dolgih serpentinah, ki se vijejo v višino, se cesta v lahkem vzponu dviga. Grape, po katerih drviyo hudo-urniki, prečka približno petnajst podprtih lesenih mostov. Iz kamenja suho zidane škarpe razpadajo, cesto zasipa prod in pesek, ponekod so se naselile na njej že ogromne skale in celo debela drevesa macesnov so zdrknila s strmih pobočij in rastejo kar na cesti naprej. Oko občuduje in uživa nad tem ogromnim delom. Koliko truda, žrtev in znanja je bilo treba, da je stekla cesta po tem divjem in strmem terenu. Izpeljana je še veliko bolj drzno kot tista, ki drži mimo Erjavčeve koč. Pod Prisojnikom začne cesta padati in v številnih dolgih in lepih serpentinah, ki so nekatere že vse zasute, druge pa so popolnoma ohranjene in lepo porasle s travo ter poslance z macesnovim iglovjem. Velik užitek je sprehod po njej. Ta cesta pripelje na velik pašnik nad Kočo na Gozdu, kjer se združi s cesto proti Erjavčevi koči. Služila je za zimski promet, ker je niso mogli zasipati plazovi.

Taka je približno zgodovina nastanka ceste na Vršič. Kruta in krvava je. Prisojnik, ogromni kamniti masiv s svojo ponosno belo bleščečo severno steno, razčlenjeno v visoke stolpe in globoko zarezane tokave, je bil priča vsega dogajanja, ki se je odigravalo ob njegovem vznožju. Morda ima zato tako žalostno nagnjeno svojo glavo. Škoda, da ne more spregovoriti.*

* Pisanih virov žal ni nikjer dobiti, podatki slonijo na izpovedbah starejših Kranjskogorčanov in Trentarjev.

ROKOVNJAČI V LOŠKEM POGORJU

Nekako do srede preteklega stoletja so gore in gozdovi Gorenjske bile dom čudnih ljudi, ki so bili izobčenci tedanje družbe in so živeli v nasprotju z zakoni svetnih in duhovskih oblasti. Tudi v loškem pogorju, posebno na Lubniku, okrog Blegoša in na Jelovici so si iskali zatočišča, katera so pa večkrat menjali, zlasti kadar so bili v nevarnosti, da jih biriči izsledijo in polove. Ljudje so jih imenovali »rokovnjači«, »rokovni tatovi« ali »plaščarji«; zaničljiveje tudi »plaščurji«.

Bili so strah in trepet imovitejših kmetov, ki so iz strahu pred njimi vdelavali močne železne križe v okna hiš in kašč. Vrata so obili z debelo pločvino, jih nataknili na močne tečaje, vsak večer so jih skrbno zaklepali in zapahovali s težkimi zapahi. Še bolj kakor kmetje so se jih pa bali oboroženi preganjalci biriči, zlasti kadar niso bili v številni premoči. O njih junaštvu je zanimiv dopis v »Novicah« iz Loke z dne 7. oktobra 1850:¹ »Pretečeno sredo zjutrej zgoodej so po celi Kranjski nadžupani patrolirali. Vsaka županija po svojim. Bitenska patrola je v gozdu blizu Černgroba na eno tropo tatov in rokovnačev zadela, kateri so bli s pušami in pištolami dobro oboroženi in so na patrolo strelaje kmete na korajžo klicali: kmet le gor, ako češ kaj dobiti.² Ker kmetje drugzega orožja niso imeli ko kole in gerjače in žandarjev je premalo bilo, se jih niso upali lotiti in so se nazaj umaknili.«

V Žetini pod Blegošem so mi pravili: Kadar je prišel birič po kakem opravku v vas in se je krepčal v gostilni pri Mrkušu, je naročal ljudem: »Bog varuj raznašati, da sem tu!« Rokovnjači so večkrat prezimovali na Vrtačah v Koprivniku in so hodili k Mrkušu pit.

Zanimivo je namreč, da so bili rokovnjači z »oštirji in oštarijami« skoraj povsod v dobrih odnosih. V neki gostilni v Karlovcu, predmestju Loke, so imeli nekak »center«, kjer so se shajali, si delili plen in kovali nove načrte. Eden pa je ves čas oprezal, če se bliža kaka nevarnost. Tedaj so odprli loputnik v hišnem podu in zlezli v skrivališče, dokler ni bila nevarnost mimo. Sicer so jim pa gostilničarji že iz strahu dajali pijačo. Mrkuš v Žetini je bil trd človek in je vsak zapitek, ki ni bil plačan, s kredo zapisal na zakajeni stropni tram. Prečudne zapiske: pentlje, križe, kroge, kar je pomenilo številke, je zbrisal šele po trdo odsluženih »tabrnih« pri njem. Ko pa je prišel sloviti rokovnjač Kurjevec, ga je prijazno posadil za mizo v veži, kjer sta bila ločena od drugih, in mu je takoj prinesel bokal vina. Rokovnjač je bokal nastavljal k ustom in ni ga prej odmaknil, dokler ni bil prazen. Mrkuš ga mu je koj spet napolnil, čeprav je dobro vedel, da mu ne bo plačal in da je tudi brez pomena, če ga zapiše med dolžnike na zakajeni stropni tram. A bal se ga je — enkrat so mu že skrivili debeli železni križ v oknu in so pobrali tolarje iz omarice v zidu pri srednjem oknu ter mu neusmiljeno žehtali vino iz soda.

Kmetu Davčenu v Četeni ravni so tudi vrgli železni križ iz okna v kašči. Davčenuvi so sicer čuli, da nekdo meče late iz kozolca; ker so pa pri sosedu ravno proso meli tisti večer, so mislili, da so prišli po late meniči, ki take late navadno rabijo za stresanje prosenice. Bili pa so rokovnjači, ki so z latami izbili železo v oknu in kaščo temeljito izpraznili. Živež, platno, obleka... vse je šlo z njimi. Davščin srajčnik in predpasnik so kasneje našli v grmovju daleč doli na Predolih. Očividno z žensko obleko niso vedeli kaj početi.

Med revnejšimi kmeti in bajtarji so pa našli ti »rokovni tatovi« večkrat naklonjenost in podporo. Med njimi je veljalo načelo, da rokovnjači jemljejo samo bogatim, revnim pa celo pomagajo v stiskah. Zato se je marsikdo povezal z njimi, jim dajal zatočišče, jih obveščal o nevarnosti ali celo osebno sodeloval.

Tako so našli pribežališče pri Mešiču v Martinj vrhu. Od tam so hodili pleniti k bogatim kmetom v Rovt. Pri Debeljaku so ukradli vola. Da bi zabrisali

¹ Kmetijske in rokodelske novice VIII, tečaj, str. 173.

² Podčrt. dopisnik.

sled, so mu nataknili na parklje čevlje, obrnjene na ta način, da je sled kazala nazaj proti Rovtu. Drugič so pri bogatem Grosnu vlomili v kaščo in pričeli basati žito iz prégrad. Gospodar pa se je prebudil in ko je videl, koga ima v gosteh, je zalučal v kaščo sekiro žaklato. Enega rokomavha je zadel v trebuh. Zbežali so in ga vlekli s seboj, a je kmalu umrl. Bil je domačin iz Martinj vrha. Domači so bili v skrbeh, kako bi prikrili sosedom in oblastem, na kakšnem potu jo je staknil. In so to zadevo rešili čisto po rokovnjaško: Eden od rokovnjačev se je ulegel kot težko oboleli gospodar in domači so šli po duhovna, da ga previdi. Duhovnik v Selcih ni poznal vseh gospodarjev v svoji razsežni fari, v oddaljenem in odljudnem Martinj vrhu pa še posebno ne. Prevideli so torej zdravega rokovnjača, ki pa je po duhovnikovem odhodu takoj vstal in na pare so položili ubitega gospodarja, ki naj bi bil umrl naravne smrti, previden in lepo pripravljen za oni svet.

Rokovnjači so se rekrutirali skoraj vsi iz vojaških beguncev. Že omenjeni Kurjevec je n. pr. trikrat dezertiral iz cesarske vojske. Zašli so pa med nje tudi posli, ki so se sprli s svojimi gospodarji. Tako se je Tavčarjev hlapec iz Četene ravni, ki je bil nenadno izginil, vrnil neko noč kot rokovnjač v spremstvu grozovitega Dimeža. Hotel je zaklati svojega gospodarja, ki se je rešil le na ta način, da se je skrnil v hlev pod jasli in ga nista mogla najti. Nedvomno pa je marsikaterega delomrzneža gnala med nje strast do ropanja.

Ime »rokovnjači« in »rokovni tatovi« so dobili zato, ker so nosili s seboj suho otroško ročico. O uporabi te roke je krožila med ljudmi tale zgodba: K nekemu kmetu bogatincu je prišel neznanec s težkim kovčkom in poprosil za prenočišče. Po stari kmečki navadi so ga povabili k večerji in ga potem peljali spat v gorenjo hišo. Sumljiv pa se jim je zdel težki kovček, katerega je nesel s seboj in ga postavil k postelji. Zato so domači naročili hlapcu, naj se skrivaj splazi pod posteljo v gorenji hiši, naj ostro opazuje in prisluškuje. In res, sredi noči, kó je tujec sodil, da je v hiši vse pospalo, je vstal, potegnil iz kovčka suho otroško roko in pričel prižigati prste na tej ročici. Kakor svečice so se prižigali vsi razen enega. »Vsi spijo, samo eden še bdi, a upam, da mi en sam ne bo delal preglavic!« je spregovoril tujec, ki je bil očitno rokovnjač; potem je stopil k oknu, ga odprl in zapiskal na piščalko. Več ni utegnil narediti, ker ga je že zgrabil hlapec od zadaj kakor s kleščami in ga zavihtel skozi okno. Ko je treščil na tla, je negibno obležal. Zunaj so se pojavili neznanci, ki so pograbili onega na tleh in z njim brez sledu izginili. Hlapec je sklical domače in odprli so težki kovček: bil je poln vitrihov, pištol in ostro brušenih nožev!

Varno prebivališče in skrivališče so imeli v podzemeljskih jamah in rovih na Lubniku. Znana je jama z zelo ozkim vhomom, skozi katerega bi se debelih komaj zmuznil. Kmalu pa se razširi v prostorno dvorano z grump-ljastim, začrnelim stropom. To je tako imenovana »kuhinja«, kjer so se zbirali rokovnjači, kurili ogenj, kuhali in pekli. Jama pa se še nadaljuje v težko prehodnih rovih, ki so mogli v nevarnosti, služiti kot dobro skrivališče, nedostopno jame nevajenim preganjalcem.

Poleti so se zadrževali zlasti v neskončnih gozdovih Jelovice in drugih planin, spuščali so se tudi v nižine na Sorško polje. Na Jeperci so v cerkvi klali uropano živino. Pozimi so prišli tudi v okolico Blegoša. V hlevih na Vrtačah pod Koprivnikom, kamor so zaganjali poleti živino, ki se je pasla v Koprivniku, so često prezimovali. Po košnji v Koprivniku konec julija so nekaj sena spravili Žetinci v te zasilne hleve, pozimi pa so ga s sanmi samotež zlekli v vas. Ko so prišli po seno, so našli večkrat poležano seno in nastlane rokovnjaške cunje.³

V Poljanski dolini so skušali oropati Visoko, bogato kmetijo, ki jo je kasneje kupil dr. Ivan Tavčar. Čez dvajset rokomavhov jo je napadlo, a so jih

³ Ti hlevi so po prvi svetovni vojni, ko je šla čez Blegoš demarkacijska črta in kasneje meja, služili kot zatočišče tihotapcem, ki so spravljali čez mejo konje in živino. Leta 1921 je prišlo do prave bitke med njimi in orožniki, katerim so metali v obraz živo apno, da bi jih oslepili. En tihotapec je obležal mrtev.

ljudje v okolici opazili; pričeli so biti plat zvona pri svetem Volbenku in to jih je koj pregnalo.

Vidmar v Poljanah je imel v gorenji hiši železno blagajno, priklenjeno z debelo verigo. Bahal se je, koliko ima v njej tolarjev in cekinov, katere naj kar ukrade tisti, ki jih more. Neko noč pa so rokovnjači prepilili mrežo v oknu, prepilili verigo in vrgli blagajno skozi okno na kup ajdovih snopov, ki so jih nametali iz bližnjega kozolca. To pa zato, da se ne bi kdo prebudil. Hitro so jo naložili in odpeljali. A bil je zadnji čas, ker se je Vidmar le prezgodaj zbudil in planil za njimi. S seboj so imeli hudega psa, katerega so spustili nanj. Pograbil ga je za spodnjo čeljust in mu jo pri priči odtrgal, češ »pes je za dva«. Potem je s svojo strašno močjo zgrabil rokovnjača, ki je zaostajal, in ga tako zvil, da je obležal kakor klada. Drugi so upetali z ukradeno blagajno. V tisti gostilni v Karlovcu so potem kar s klobukom delili tolarje med seboj. Oni nesrečnik, ki jo je bil skupil, je ostal sicer živ, a z nalomljeno hrbtenico. Bil je tako zleknjen nazaj, da se je komaj vlačil okrog. Vzbujal je toliko sočutja, da so mu odpustili, in dobri ljudje so mu dali toliko, da je živel, ker zaslužiti ni mogel nič več ne na pošten in ne na nepošten način.

Najslovitejši rokovnjači so bili Dimež, Smuk, Žul, Polž in Kurjevec. Nekateri izmed njih so imeli navado, da so pri belem dnevu prišli v kmečko hišo, se oprli ob gorjačo in revsknili: »Daj kruha, mesa, slanine, masla!« In toliko časa so stali sredi hiše, oprti ob gorjačo, da so kaj dobili. To navado sta imela zlasti Polž in Kurjevec.

Biriči in kmetje so jih vztrajno zasledovali in končno vse pregnali in polovili. Najdalje se jim je izmikal Kurjevec.

Doma je bil v bajti pod svetim Volbenkom. Potrjen k vojakom se je zaklel, da ne bo strgal niti enega para papirnatih podplatov vojaških čevljev. Dvakrat je dezertiral, a so ga kmalu ujeli in pritirali nazaj. Tretjič je ušel z italijanske fronte. Pritihotapil se je čez mejo v Švico in se potikal po divjih gorah Švice in Tirolske. Streljal je gamse in ljudi, jermal je pa tam, kjer je bilo dosti. Hodil je prenočevat v bogate gostilne, ponoči pa z vitrihi odpiral in praznil blagajne, potem je prepilil železje v oknu ali z vitrihi odprl vrata in izginil. Kmalu je postal znan kot drzen divji lovec in ropar. Pregarjali so ga kot divjo žival po gorah. Ko je nesel ustreljenega gamsa prodat v mesto, se je preoblekel v žensko; za izkupiček je kupoval smodnik in svinčenke. Godilo se mu je še kar dobro, ker se je znal skrivati, a stožilo se mu je po domačih krajih in vrnil se je v Poljansko dolino, a tudi tu so mu bili biriči kmalu za petami. Pri velikem hrastu v Krivem brdu je zakopal poldrug sto križanih tolarjev. Nekoč je prišel h Krivarju, ki je imel v Krivem brdu gostilno in naročil je kruha in vina. Ko se je oteščal, je prosil za rovnico. Šel je in izkopal križavce izpod hrasta. Ko se je vrnil in plačal račun, je dejal: »Kadar si bil brez denarja, bi ga bil lahko tam pod hrastom izkopal. Sedaj pa moram tako izginiti, da ne boš ti gori plačal. Dobro vem, kako udelujejo in sprašujejo za menoj.«

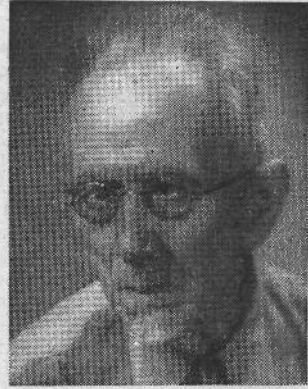
Prišla pa je zima, ki je prinesla konec njegovemu rokovnjaštvu. Takrat je bil pri Osojniku v Sopotnici. Ko je pričelo snežiti in je čutil nevarnost, se je napolil na Rantovše, sledi pa ni brisal za seboj, ker je snežilo. Ta čas sta pa prišla k Osojniku dva biriča s psom. Eden je bil birič Špeh, ki ga je najstrastneje zasledoval. K nesreči je nehalo snežiti in kmalu sta odkrila sled, ki je držala na Rantovše. Na večer sta potrkala na okno hiše, kamor se je zatekel. Kurjevec je dobro vedel, kaj to pomeni. Zrnil se je pod veliko kmečko posteljo. Biriča sta brskala po hiši, a ga nista mogla najti. Izsledil pa ga je pes pod posteljo. Potegnila sta ga izpod postelje, uklenila in odgnala. In nič več ni bilo glasu ne sledu o tem zadnjem rokovnjaču.

**Dr. JOSIP
TOMINŠEK —
OSEMDESET-
LETNIK**

(4. marca 1952)

Levo: dr. Josip Tominšek, profesor v Kranju leta 1903; — desno: v Celju 1951

Celjani srečujejo dr. Josipa Tominška dnevno na njegovem obveznem sprehodu; vidijo ga, kako z rovnico in lopato naravnava potočke, ki so si skopali svoje grape po Miklavževem hribu in meni nič tebi nič zasipajo nekdanj tako lepo sfrizirani celjski park; čitajo njegove zgovorne, temperamentne članke v lokalnem tedniku in poslušajo njegovo retorično vzneseno in zaneseno besedo na množičnih sestankih in občnih zborih. Le malokdo pa se ob teh srečanjih z njim spomni na veliko delo, ki so ga zmogla zdaj že nekoliko upognjena ramena tega izrednega moža v dolgi dobi 60 let. Obiskal sem ga in ga našel sredi dela, ob pisalnem stroju, sredi redkih prič njegovega življenja, ki so mu ostale po bombardiranju Maribora. Vse njegovo osebno bistvo in njegovo okolje diha strast po gibanju, po izredni duševni in telesni gibkosti, po nujnem odkrivanju osebnega sveta, po uveljavljanju polnega, sočnega življenja brez notranjih sporov, s pravim, jasnim smislom za potrebe časa in naroda. Od kje ima dr. Tominšek te izredne pogoje za srečno življenje, ne vem. Iz njegovega jedrnatega, odpornega rodu? Iz izredne nadarjenosti in bistroidnosti?

Dr. Josip Tominšek se je rodil 4. marca 1872 na Slatini med Bočno in Gornjim gradom trdnemu kmetu Portu. Iz samotnega, a prelepega planinskega okolja Zadrečke doline je dvanajstletni Portov Joža odšel na gimnazijo v Celju in jo leta 1892 z bleščečim uspehom končal, tako da je nemški inspektor v celjskem lokalnem listu slavil kot izreden primer. Odliko je imel v vseh predmetih, najmočnejši pa je bil v matematiki. Bil je izredno izurjen v telovadbi, in se je l. 1895 na univerzi usposobil za telovadnega učitelja na srednjih šolah. Na univerzi v Gradcu je od l. 1892—1896 študiral slavistiko in klasično filologijo ter se usposobil za profesorja slovenščine, latinščine in grščine v tesnem sodelovanju s slavistom dr. V. Oblakom. Leta 1898 je promoviral za doktorja filozofije. Na celjski gimnaziji je učil že leta 1895, leta 1896 pa je kot suplent nastopil službo v Kranju. Tu je ostal do leta 1904, ko je odšel na študijski dopust v Berlin. Od jeseni l. 1904—1910 je učil v Ljubljani na I. drž. gimnaziji, nekaj ur pa tudi na nemški in na višji dekliški (poznejšem liceju). Leta 1910 je odšel v Gorico za ravnatelja na največji zavod v Avstriji z nalogo, da pripravi slovenske in laške paralelke. Nalogo je spretno in natančno izvršil, leta 1911 pa je odšel v Maribor in prevzel ravnateljske posle na tamošnji gimnaziji. Že leta 1912 je bil imenovan za člana deželnega šolskega sveta kot zastopnik srednješolskih profesorjev in za nadzornika telovadbe za slovenski in italijanski jug (Kranjska, Primorska, Istra, Dalmacija in Južna Tirolska). Ob zlomu Avstrije je od »sobote na ponedeljek« vzpostavil iz popolne nemške gimnazije popolno slovensko in pomagal otvoriti slovensko realko. V Mariboru je delal kot pedagog, šolnik, urednik in organizator javnega življenja. Ostal je tu do leta 1943, ko je bilo njegovo stanovanje zbombardirano. Uničena mu je bila vsa knjižnica in korespondenca. Od leta 1943 živi dr. Tominšek v Celju, še vedno delaven člen naše skupnosti.

Kot šolnik in vzgojitelj je napisal latinsko slovnico, prvo slovensko grško slovnico s pripadajočo vadnico in Ksenofontov slovar. Vrsta razprav o latinščini in grščini je izšla v Pedagoškem Letopisu, ki mu je bil v dobi osmih letnikov tudi sourednik. Nepregledna je serija člankov in razprav o najrazličnejših šolskih, učnih in vzgojnih problemih. Kot slavist se je bavil s prežnoslovjem in priobčeval članke in ocene najrazličnejših del v Ljubljanskem Zvonu, Slovanu, Popotniku in drugod. Bil je prvi slavist, ki se je uprl Žigonovi in Puntarjevi teoriji o matematični arhitektoniki v Prešernu. Izdal je v petih zvezkih Zbrane spise dr. J. Mencingerja z literarno zgodovinskim uvodom in opombami, Bleiweisov zbornik, Nemško slovenski slovar itd. Napisal je več jezikoslovnih razprav, med njimi o rodnem »Narečju v Bočni in njegovi sklanjatvi«. Leta 1905 je po bistrogledni oceni Aškerčeve pesnitve o Primožu Trubarju polemiziral z Aškercem v spisu »Anton Aškerc v boju za herojstvo«. V tedanjem kulturnem boju se je držal nad njim z objektivno presojo, stoječ na stališču, da žolčni strankarski prepiri narodu več škodujejo, kakor koristijo. V tej in drugih ocenah je uveljavil svojo duhovitost, ironijo, razgledanost in izredno prožnost.¹ Bil je odbornik Slovenske Maticе in je v tem svojstvu odločilno sodeloval pri kulturnem življenju pred prvo svetovno vojno (Stritarjeva proslava, Gajeva proslava, Vilharjeva spomenica, bil je cenzor rokopisov, med njimi mnogih Cankarjevih). Bil je tajnik odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi in napevov in je sam nabral nad deset tisoč napevov. Sadove njegovega dela najdeš v najrazličnejših revijah in listih in zbornikih.

Kot strokovnjak za telovadbo je delal od zgodnje mladosti do pozne starosti kot organizator in pisatelj. Aktivno je gojil vrsto športov, v Ljubljani je bil vodja mladinskih iger in je uvedel v klub Hermes nogomet.

Planinstvu je bil zapisan od otroških pastirskih let, saj je Portova domačija krog in krog obdana z visokim hribovjem, s planinami in Snežniki, kakor tod pravijo najvišjim goram na obzorju. Kot pastir je plezal po drči na Menino, v jamo Jespo in v soteski Gruntu pri Kropi. Kot četrtošolec se je leta 1888 povzpел na Ojstrico preko Vodol na Korošico in sestopil preko Škarij na Klemenškovo planino in Plestje. Kot osmošolec je l. 1892 obiskal Okrešelj in splezal preko Žrela na jezersko stran. Po maturi je preko Savinjskih Alp potoval na Koroško in se tam povzpел na Dobrač. Kot profesor v Kranju in Ljubljani je obhodil vse naše vrhove. Pozneje za večdnevne ture doma in v tujini zaradi mnogostranske zaposlitve ni našel časa.

Sodeloval je pri ustanovitvi podružnice SPD v Kranju. Od leta 1908 do leta 1941 je bil urednik Planinskega Vestnika.² Velikansko delo je opravil s tem kot korespondent, recenzent in pisatelj najrazličnejših spisov, razprav, člankov inotic. Ze njegove razprave o pomenu planinstva so pomenile tedaj pomembno novost, ki je utirala nova pota slovenskemu planinstvu in dvigala kulturno vrednost revije. Ves čas se je trudil, da dvigne revijo na evropsko višino po obliki in vsebini in je v tem tudi uspel. Njegova pomirjujoča, pravljiva in ljubezniva osebnost je v reviji združila vse generacije slovenskih planincev. S svojim širokim obzorjem in obzirnostjo je poravnaval nasprotja in se prilagajal najrazličnejšim sotrudnikom.

Delal je kot javni delavec pri Glasbeni Matici (bil ji je 12 let predsednik), v Aeroklubu (prvi je pri nas začel z jadrlnim letalstvom), v Sabljaškem klubu, Protituberkulozni ligi, Proforskem društvu, Zgodovinskem društvu, Putniku, Protialkoholnem društvu, Proforskem samopomoči, Češkosl. in Bolgarski ligi itd.

Ko prelistavam bibliografijo njegovih spisov, razstresenih v preko dvajsetih revijah in listih, s preko 800 naslovi, se mi zdi, da velja zanj tisti orientalski rek: »Človek mora delovati, kakor bi mu bilo ležeče na vsem«. Če je rekel Aristoteles, da človek po svoji naravi hrepeni po spoznavanju, tako bi o dr. Tomišku lahko rekli, da po narodi teži k delu. V delu je iskal in našel soglasje svojega duhovnega življenja, polnost razuma, čustva in volje.

¹ Gl. Marja Boršnik-Škerlak, Aškerc, 1939, str. 350—4, 382—3.

² O njegovem delu za Planinski Vestnik je izčrpno pisal drugi naš planinski starosta — pisatelj inspektor Josip Wester. Gl. Jos. Wester, dr. Josipu Tomišku ob petindvajsetletnici uredništva PV 1934, str. 1—4; Ob petdesetletnici »Planinskega Vestnika«, Planin. Zbornik 1945, str. 71—78.

Dr. Jos. Tominšek:

KOMNA — SLOVENSKA PLANINSKA OLIMPIJA

O edinstveni Komni se mnogokje in mnogokaj razpravlja in načrtuje. Niste pa, zastopniki slovenskega planinstva, o njej nikoli prej in pač ne boste nikoli več prejeli dopisa, kakršnega sem Vam bil poslal 8. julija 1948 iz bolnice izpred vrat »nega sveta«, kjer sem po zaskrbljenosti obrazov bolniške okolice že čakal na vhod. Ko sem po dveh operacijah ležal negibno v bolnici in so mi, ker so mi odpovedale oči in roke, prebrali Vaše tedanje prijazno vabilo na otvoritev Doma na Komni dne 11. julija 1948, je zanosna radost ob tem dogodku tako zanetljivo učinkovala na mojo dotlej neugnano planinsko odpornost, da sem v zamaknjenosti narekoval zgoraj omenjeni dopis, ki ga, vzniklega kot predsmrtnico, pri Vas pač založenega ali pozabljenega, pri meni v kopiji ohranjenega, obnavljam v nastopnem pred vami. Glasil se je tako:

»Mili planinski tovariši! Šestdeset let že nisem bil bolan, nisem ležal v postelji, razen svojih obveznih štirih do šest ur spanja. Zdaj ležim na bolniški postelji že štirinajst dni neprestano v slabosti in koprnenju.

Vi pa otvarjate čarobno Komno.

Kaj je Komna danes? V mojih zamislih središče vsega slovenskega planinskega ozemlja, edino, ki je masovno razprostrto. Tu je središče, ki bo še odkrivalo svoje zamaknjene čare... Stari Grki so imeli svoje svetišče Olimpijo, kjer so razkazovali vsako četrto leto svoje telesne in duševne odlike; ob tem glavnem svetišču grškega ljudstva je imel vsak narod svoje posebno nedotakljivo gradišče z zakladnico; po štiriletnih olimpiadah so šteli leta, to je bila njihova era. Slovenci, določite Komno za slovensko planinsko Olimpijo; tam postavljajte svoja svetišča, izključno narodna — ljudska. Vsako četrto leto se zberite tod, tu obhajajte svojo olimpiado, tu polagajte obračun o napredku telesa, duha in volje. Tam preizkušajte svoje sile in jih dvigajte do olimpijske višine...

Ne morem več, izčrpan sem. Samo to Vam še po polstoletni izkušnji kličem: Ne poznajte — izven tekme — medsebojnega spora! Bratite se med seboj in v prijateljstvu iščite stikov. Pri dobri volji, to vem, jih boste našli. Zato Vam kot pozdrav in v slovo vzklikam: Mir Vam bodi in krepko naprej za republiko in za Vaše neprecenljivo, mene vse stoletje blažeče planinstvo! Za sebe nič, za narod vse.«

Marjan Perko:

PRVENSTVENI LETNI IN ZIMSKI VZPONI V JULIJSKIH ALPAH OD L. 1945—1951

LETNI VZPONI:

Leto 1945

1. V tem letu je bil izveden edinstveni vzpon preko Severne stene Triglava, ki ga je izvršil Čop Jože s Pavlo Jesihovo. Plezalca sta plezala od 26. VI. do 30. VI. 1945. To delo Čopovega Jože je brez dvoma krona njegovega delovanja, glede na njegovo starost pa edinstven primer v zgodovini našega alpinizma. Po njem so alpinisti preimenovali osrednji Triglavski steber v Čopov steber. Smer je V. in VI. stopnje.

Leto 1946

2. Severna stena Široke peči. Dne 3. VI. so plezalci Medja Maks, Župančič Uroš in Dermelj Miro plezali Čopovo smer ter izvedli levo od te smeri izstopno varianto.

3. Severna stena Široke peči. 16. VI. 1946 sta plezalca ing. Dolar Daro in ing. Pirš Miro plezala v isti smeri ter izvršila izstopno varianto še desno od te smeri.

4. Severna stena Triglava. 18. VIII. 1946 sta Župančič Uroš in Krušič Janez preplezala varianto iz Prusik-Szalayeve smeri na Zlatorogove steze. Varianta je ocenjena s V.

5. Severna stena Rjavine. 8. IX. 1946 je plezal Krušič Janez in Dimnik Maks novo smer vzhodno od smeri Križaj - Drofenik.

6. Severovzhodna stena Srednjega rokava. Smer sta preplezala 1. X. 1946 Krušič Janez in Štolcar Jože iz podnožja Ozebnika.

Leto 1947

7. Severozapadna stena Debele peči. Novo smer v tej smeri so preplezali 8. VI. 1947 Krušič Janez, Černič Staza in dr. Novak.

8. Jugozapadna stena Vel. Martuljske Ponce. Novo smer v tej steni sta preplezala 29. VI. 1947 Krušič Janez in Šilar Janko (od Zavetišča I).

9. Severna stena Triglava. Avgusta 1947 je bila izvedena Kovinarska smer v tej steni. Plezali so Čop Joža, Medja Maks, Koblar Stane, Kramžar Dolfé in dr. Župančič Andrej. Smer so ocenili s V.

10. Zapadna stena Velikega Oltarja. Plezali 7. IX. 1947 Krušič Janez, Šilar Janko in ing. Novak (desna smer).

11. Vzhodna stena Visokega Rokava. Steno v desnem delu (desna smer) preplezala 18. IX. 1947 Krušič Janez in Župančič Uroš.

12. Severovzhodna stena Špika. Novo smer v severovzhodnem delu so preplezali dne 10. in 11. VIII. 1947 Krušič Janez, Šilar Janko in ing. Novak. Končala sta smer (spodnji del) dne 25. IX. 1947 Krušič Janez in Šilar Janko. Smer poteka vzhodno od Skalaške smeri ter je nekaka rešitev severovzhodnega raza. Ocenjena je s V. mestoma VI.

13. Severna stena Rjavine. Meseca septembra 1947 sta preplezala centralno smer ing. Dolar Daro in dr. Avčin France. V.—VI.

14. Severna Triglavska stena. Desno od Jugovega stebra sta izvedla smer 10. oktobra 1947 Šavelj Marjan in Ljubo Župančič. Smer je ocenjena s V.

Leto 1948

15. Severna stena Planje. Grapo v severni steni Planje so preplezali 27. VI. 1948 Župančič Uroš, Vodeb Dušan, Medja Maks in ing. Dermelj Miro.

16. Južna stena Lipnice. 3. VII. 1948 je Blažej Janko sam preplezal steno in smer imenoval »Grede«.

17. Zapadna stena Vel. Cmira. Novo smer v tej steni sta preplezala 27. VII. 1948 Blažej Janko in Pšenica Janez.

18. Severni steber Vel. Draškega vrha. Plezala 8. VIII. 1948 Verovšek Miha in Župančič Ljubo.

19. Severozapadni steber Srebrnjaka. Plezali 24. in 25. VIII. 1948 Krušič Janez, Koblar Slavko, Šilar Janko in Štolcar Jože. Prenočili v steni, ker so pozno vstopili. Smer ocenjena s V.

20. Severovzhodna stena Debele peči. Novo smer v tej steni preplezala 25. VIII. 1948 ing. Dolar Daro in ing. Lasić Dušan.

21. Severna stena Srebrnjaka. V zapadnem delu preplezali novo smer 27. VIII. 1948 Krušič Janez, Koblar Slavko, Šilar Janko in Štolcar Jože. Smer ocenjena s IV.

22. Severni steber Trentskega Pelca. Plezali 28. VIII. 1948 Krušič Janez, Koblar Slavko in Šilar Janko. IV.

23. Severna stena Rjavine. Prečenje severne stene Rjavine od Kota do sedla med Rjavino in Luknjo pečjo so izvedli septembra 1948 dr. Potočnik Miha, dr. Avčin France in ing. Lasić Dušan.

24. Severna stena Frdamanih polc. Varianto v gornjem delu Schinkove smeri so izvedli 13. IX. 1948 Krušič Janez, Šilar Janko in Župančič Uroš.

25. Južna stena Rušice. Direktna smer v desnem delu, plezala 3. X. 1948 Krušič Janez in Šilar Janko.

(Nadaljevanje)

ŠOTORI V SNEGU

V zadnjih letih so vedno pogostejše ekspedicije v polarne kraje in v gorovja, kjer vladata večni sneg in led. Zanimanje za zimsko naravo pa je močno naraslo tudi v tistih evropskih deželah, ki poznajo sneg le nekaj mesecev v letu. Nič čudnega ni torej, da se posamezni narodi na vso moč trudijo izpopolniti zimsko opremo, ki je pogoj uspešnega delovanja v mrzlih predelih.

Za daljše bivanje v snegu je najbolj važen dober šotor. Temeljni problem zimskega šotora je v tem, kako čimbolj dvigniti toplotno razliko med temperaturo zraka v šotoru in zunanjo temperaturo.

Ta problem rešujejo že delj časa s posebnimi šotori, ki imajo vse stene in strehe dvojne. S tem se ustvari plast zraka, ki kot slab prevodnik toplote dobro varuje notranjost šotora pred mrazom. V Franciji je specialist za take »izotermične šotore« André Jamet, ki zalaga z njimi francosko vojsko, l'École de Haute Montagne in razne ekspedicije. Z njegovimi šotori je bila opremljena tudi slovita »nylonska« ekspedicija, ki je dosegla vrh Annapurne. Pri šotorih tipa Expedition Himalaya B in C znaša toplotna razlika med notranjostjo šotora in zunanjim zrakom 17° C.

Odkar je bila pri nas ustanovljena taborniška organizacija, so podane večje možnosti, da se bomo tudi mi sčasoma dokopali do nekih izkušenj v pogledu zimskega šotorovanja. Nekaj članov starejšinskega sveta Združenja tabornikov Slovenije je pričelo s poskusi, ki so kljub preprostim sredstvom pokazali že lepe rezultate. Pri prvem poskusu, ki je bil izvršen v prvih dneh februarja, je bila dosežena toplotna razlika 15 do 18° C. Prenočevanje je bilo tudi brez spalnih vreč in gumijastih blazin dovolj udobno. Ležišče je bilo iz smrečja in odevj. Poskus je bil izveden pri zunanji temperaturi -15° C. Ta prav dober uspeh je pripisati šotorom, ki so izdelani iz gumirane svile in zato ne propuščajo zraka.

V naših gorah se v zadnjih letih množijo primeri prisilnega bivakiranja v snegu, pri čemer je že nekaj ljudi zmrznilo. Ne bilo bi napak preiskati vse možnosti prenočevanja v snegu in izsledke sporočiti javnosti, da bi s tem preprečili nesreče. Za začetek pa naj se da iniciativa za izdelovanje primernih Zdarskyjevih vreč, kar verjetno ne bi bila prehuda naloga za našo proizvodnjo. Poleg navadnih planincev in tabornikov bi bilo treba za te probleme zainteresirati zlasti alpiniste.

DRUŠTVENE NOVICE

Iz občnih zborov

PD Bohinj je imelo svoj občni zbor 16. XII. 1951 na Ribičevem lazcu. Predsednik Arh je na kratko povzel delo društva po osvoboditvi. Ko so po sklepu Planinske zveze Slovenije prepustili Planiko PD Gorje, so po enoletnem organizacijskem sožitju s fizkultur. društvom Sloga v l. 1948 prišli do dveh pomembnih planinskih oporišč, do koč pod Bogatinom in do častitljive Vodnikove koč. Naslednje leto so adaptirali kočo po Bogatinom in začeli zidati koč na Črni prsti. Zadnji dve leti so elektrificirali koč pod Bogatinom in gradili postojanko na Črni prsti. Delali so v znamenju znamenite obletnice prvega vzpona na

Triglav, ki so ga pred 171 leti izvršili bohinjski rudarji in lovci v družbi Zoisovega »padarja« Willonitzerja. — Društvo se je spominjalo tudi l. 1872, ko je v Srednji vasi delovalo prvo planinsko društvo, in l. 1933, ko se je ustanovila bohinjska podružnica SPD (Franc Arh, Janko Hodnik in pokojni Tomaž Godec). Društvo šteje 320 članov in je v letu 1951 investiralo din 327.922 iz lastnih virov. Koča pod Bogatinom je imela din 676.566 prometa. Društvo ima AO, ki ga vodi Martin Ceklin. Postaja GRS je nastopila v 7 primerih (2 smrtna, 5 težje poškodovanih).

PD Cerkno je zborovalo istega dne v Cerknem. Ima 576 članov. Najva-

žnejša postojanka, ki jo oskrbuje, je koča na Poreznu, ki so jo odprli 1. junija 1951. Obisk je bil zadovoljiv (2028 oseb), prišlo je celo nekaj planincev iz Hrvaške in Srbije, medtem ko je bilo zelo malo Cerkljanov. V prihodnje nameravajo odpreti zavetišče tudi na Robidenskem brdu, priljubljeni izletniški točki in važnem planinskem križišču. Mnogo dela ima v tem dokaj nepoznanem svetu markacijski odsek, ki je skrbel za pota Cerčno—Poče—Porezen, Cerčno—Jesenica—Hudajužna—Podbrdo—Petrovo brdo—Porezen. Na novo so markirali zanimive poti: Hudajužna—Durnik—Porezen, Hotavljje—Leskovica—Robidnica—Porezen in z Jesenice na Porezen. Prihodnje leto menijo zaznamovati tudi pot iz Zalega loga na Porezen.

PD Domžale je mlado, a zelo agilno društvo. Predsednik Tone Bukovec je poročal, da so odborniki in člani opravili 30.000 prostovoljnih delovnih ur predvsem pri pripravi gradbenega materiala za planinski dom na Veliki planini in pri gradnji tovrne žičnice. Oba objekta sta za razvoj slovenskega planinstva in smučarstva izrednega pomena. Društvo z uspehom premaguje težave pri izvrševanju te naloge. Žičnica je zgrajena in so gradbena dela že prevzeta, medtem ko strojna še ne. Prvotna konstrukcija je morala že dvakrat v generalno reparaturo in predelavo. Potegniti bo treba še eno 180 m dolgo žičnico, ki bo vezala zgornjo postajo z gradbiščem. Dosedanji stroški znašajo 1,124.871, kar je pri 3 km dolgi žičnici izredno malo, saj se za 1 km računajo stroški ca 3 milijone din. V gradnji doma je že porabljenih 1,411.000 din. Izkopana je gradbena jama in betonirani so temelji vodnega rezervoarja. Gradbeni odbor vodi Škofic Franc. Odbor se ukvarja tudi z mislijo, da bi zgradil žičnico za osebni promet. Če mu bo to uspelo, bo odprl novo dobo v našem zimskem turizmu in smučarstvu. Društvo ima tudi delaven AO, ki je nastopil tudi v inozemskih gorah. Vodi ga Sine Orehek. Iz poročila tajnika Jožeta Senice zvemo, da ima društvo še vedno preko 1000 članov. Sosednje društvo živi v **Gornjem gradu** s 450 člani, vendar se bori z organizacijskimi težavami. Na Menini planini namerava zgraditi svojo postojanko.

Podjetno in uspešno je planinsko življenje v **Hrastniku**. Število članstva stanovitno raste, saj se je v treh letih od 331 pomnožilo na 708 članov, od katerih je 332 delavcev. Priredili so več uspeših daljših izletov: v Planico, v Logarsko dolino, v Trento. V treh letih so vzgojili lepo število alpinistov, ki jih smotrno vodi Ivan Čanžek preko tečajev na Češki koči (l. 1949), na Vršiču (pozimi l. 1950) in lani v Martuljku. Lani so imeli svojo plezalno šolo, v katero so hodili vsi zavsavski odseki. Vodil jo je načelnik AO Čanžek, predavatelj pa je poslala komisija za alpinizem pri PZS. Člani so pomagali pri obeh postojankah na Kalu, pri elektrifikaciji Kala, pri markiranju, pri napravljanju drv in pri nošenju materiala za bivak IV. Plezalnih vzponov so imeli 70 v 18 različnih smereh.

PD Jesenice je doslej vodil znani alpinist Drago Korenini. V svojem poročilu je posebno poudaril gospodarske težave, pred katerimi stoje zdaj planinska društva. Jeseniško društvo ima blizu 1000 članov in je v svojih postojankah nudilo gostoljubno streho 13.106 gostom, med katerimi je bilo tudi 12 Nemcev, 150 planincev iz STO, 5 Amerikancev, 2 Braziljanca, 25 Angležev, 14 Madžarov, 6 Italijanov, 2 Grka, 1 Holanec. V Tičarjevem domu se je vršil zimski armijski tečaj, 2 GRS tečaja in zasedanje UIAA. Dom je praznoval 40 letnico obstoja. Društvo je otvorilo tudi najvišjo telefonsko linijo iz Kranjske gore na Vršič in novo planinsko pot pod Mostrovko proti Jalovcu in Špički. V inozemstvo so šle 3 odprave, in sicer v Avstrijo, Francijo in Nemčijo. Marljiv je markacijski odsek, ki ga požrtvovalno vodi Anton Blažej. Popravlil je pota k izviru Soče, na novo markiral pot od Špičke preko Škrbine Za Gradom. Zavetišče pod Špičko je bilo letos globoko zameteno. Trije delavci so raz njega dva dni kivali sneg, da je zavetišče v poletnih mesecih lahko služilo svojemu namenu. AO in GRS, katere centrala je na Jesenicah, sta bila kakor vsa leta tudi letos zelo delavna. Jeseniški alpinisti so se uveljavljali kot inštruktorji v raznih tečajih in reševalci v najtežjih smereh. Daljše poročilo o tem je podal Uroš Župančič. Krušic pa je poročal o bivaku IV., ki ga je zima 1950/51 raz-

dejala. 72 prostovoljcev, od teh 22 Jenessičanov pa je 23. sept. prineslo na Rušje material za obnovo prepotrebnege zavetišča. Na občnem zboru je bil Joža Čop predlagan za častnega predsednika.

PD Laško se je posvečalo predvsem gradnji in opremljenosti ponosnega planinskega doma na zelo razglednem Šmohorju. 25. julija je posvetila v postojanki električna luč, za kar ima največ zaslug Trafopostaja in tovariš Vezjak iz Celja. Za napeljavo elektrovođa in instalacije je društvo prispevalo din 280.000.—, ostalo so dali posestniki. Razumevanje za planinstvo je pokazal OLO Celje-okolica, ki je društvu priskočil na pomoč s podporo din 300.000.—. Društvo ima 322 članov. Vrednost Doma na Šmohorju znaša blizu 2.000.000 din. Je zelo obiskovan, saj ga je lani posetilo blizu 4000 planincev.

PD Litostroj je vzgajalo v ljubezni do narave naš največji industrijski kolektiv. Društvo še ni začelo z obnovo nekdanjega skalaškega doma na Voglu, čeprav so načrti že pripravljeni. Ima tudi smučarski odsek in AO, ki šteje 8 članov in 8 pripravnikov. Izvedli so 18 zimskih vzponov, dva tečaja, pozimi na Korošici, poleti v Vratih. Planinci so priredili 46 izletov. Društvo se bori predvsem s finančnimi težavami. Predsedniško poročilo je podal ing. Vojan Mal, tajnik pa Tone Lajevec.

PD Mežica ima 663 članov. Na Heleni na Pikovem so odprli planinsko postojanko, kjer so uredili vodovod in električno napeljavo. Oskrbovali so tudi postojanko na Grohatu pod Raduho, medtem ko je bila postojanka na Javorju zaprta in jo bodo opustili, ker bi se utegnila ta iz nekdanje mežnarije prirejena postojanka izroditi v navadno krčmo. Društvo se pripravlja na obnovo Tomaževe koče na Peci in na povečavo doma na Peci. Zelo lep uspeh je zabeležil markacijski odsek z novo plezalno potjo preko severne stene Raduhe z impozantnim razgledom na Savinjske Alpe. Obnovljene so bile tudi markacije od Bele peči na vrh Raduhe, ki se šteje v magistralo preko Slovenije in je bila po direktivah markacijske baze označena s št. 1. Na istem področju se je z delom izkazalo tudi mlado **PD Mozirje**, ki je markiralo pota iz Luč na Raduho

preko Travnika na Komen in Smrekovec, dalje na Mozirsko kočo preko Radegunde in Šmihela ter na VT bazo 8. Društvo je sodelovalo s PD Celje pri koči na Golteh; s tem oživlja delo nekdanjega pododbora savinjske podružnice SPD v Mozirju. Društvu predseduje Mirko Kovačič.

PD Poljčane je živelo za obnovo planinstva v območju Boča. Predsednik Božnik je s svojimi sodelavci, med katerimi je treba omeniti, med prvem mestu požrtvovalnega tov. Cajlhoferja, gradnjo Doma pod Bočem skoraj že završil in je dom že v obratu. Društvo ima 280 članov. Na njegovem teritoriju so se letos ustanovila tri nova planinska društva: Rogaska Slatina, Oplotnica in Slovenske Konjice.

PD Prevalje se bavi z oskrbovanjem koče na Uršlji gori, ki jo je lani obiskalo do 8000 planincev. Postojanka je slabo preskrbljena z vodo, kar bo moralo društvo na nek način rešiti. Ima 650 članov. AO šteje 5 članov in 9 pripravnikov. PD Prevalje spada med naša starejša društva, saj je praznovalo 30 letnico obstoja. Ustanovljeno je bilo l. 1921, takoj po nesrečnem plebiscitu, ko so se uradi preselili iz Velikovca in Pliberka na Prevalje in Guštanj. Ustanovni člani so bili: dr. Dušan Senčar, Doberšek Karel, Mencin, Pertot, Rifel Jože, Petek Franjo, Kaffou Ivan in Maček Julij. Od ustanovnih članov sta danes še aktivna bivši dolgoletni predsednik dr. Senčar in Doberšek Karel. Okoliš društva je segal od Marenberga do Solčave. Leta 1930 je zahodni del prevzela podružnica Peca v Mežici in zgradila kočo na Peci. Pozneje sta se na tem okolišu ustanovili še podružnici v Vuzenici in Dravogradu. Podružnica v Prevaljah je imela zelo agilno smučarsko sekcijo vse do leta 1941, ko je delo prenehalo. Uničen je bil tudi ves arhiv. Po letu 1945 je Slovenj Gradec Prevaljam prepustil pogorišče planinskega doma na Uršlji gori, ki je bil nato l. 1948 obnovljen. Na prvotnem teritoriju društva delujejo danes planinska društva Žerjav, Mežica, Prevalje in Vuzenica, medtem ko se dravogradska podružnica še ni zbudila. PD Prevalje vodi zdaj predsednik Jože Pernuš.

PD Radeče pri Zidanem mostu je imelo 23. XII. 1951 ustanovni občni zbor ob navzočnosti 51 članov. Pred-

sednik iniciativnega odbora Stane Kozelj je v svojem poročilu dejal, da bo novo društvo združilo planince iz Loke, Razborja, Zidanega mosta in Brega, ki so bili zdaj včlanjeni v PD Sevnica, Trbovlje in Hrastnik.

PD Rateče - Planica je zborovalo 11. XII. 1951. Predsednik Dolinar se je spominjal ustanovitve rateške podružnice SPD leta 1934 in njenega prvega predsednika pokojnega župnika Jožeta Lavtizarja, svetovnega popotnika. Društvo se je dalj časa ukvarjalo s preureditvijo postojanke v Tamarju, ene izmed najbolj znanih in najbolj obiskanih koč. Lani je bil obisk nekoliko slabši (2662 obiskovalcev), ker je bila pozimi zaprta in so jo mogli odpreti zaradi velikega snega šele konec maja.

PD Škofja Loka se vbada z gradnjo koč na Lubniku. Zabetonirali so že cisterno za 19.000 l vode, izkopali temelje in pripravili material, tako da so porabili zato skoro 2.800.000 din, opravili pa pri tem nič manj kot 15.923 prostovoljnih delovnih ur. Društvo ima 588 članov. Vzorno je delo markacijskega odseka, ki ga vodi Lovro Planina. Markiralo je na novo 6 potov, obnovilo pa markacije na 7 potih.

PD Tolmin je prikazalo svoje delo v letu 1951 28. dec. 1951. Predsednik Stanič je ugotovil, da se je društvo razgibalo šele v l. 1950. Leta 1949 je šlo komaj 56, leta 1950 pa 447. Potem se je ustanovilo PD Sv. Lucija, s čimer je odpadlo 150 članov. Društvo pa je dobilo predvsem mnogo novih mladih članov in poskrbelo s pomočjo Franca Ceklina za dober AO. Društvo šteje zdaj 306 članov. Prevzelo je tri vojaške objekte, dve v Pologu in eno v Tolminskih Ravnah. Iz teh bo društvo zgradilo eno postojanko v Pologu. Poleg te namerava zgraditi dom večje kapacitete na Utru v Zadnjici tik pod zapadnim ostenjem Triglava. Koča na Planini Razor je bila dobro oskrbovana, obisk pa ni bil zadovoljiv. Zelo uspešno so delali propagandni, markacijski in alpinistični odsek. Omenili bi fotografijo Kugy-Komac, ki so jo razstavili v »Zlatorogu« o priliki kongresa UIAA. Iz črpnega poročila o vzgojnem in tehničnem delu v AO je podal načelnik Ceklin. Plezajo v stenah, ki so centralnim AO težje dostopne (Rombon, Jerebica, Krn). Na občnem zboru je

bila sprožena misel, da bi društvo adaptiralo kasarno v Bavščici, ugodno za obiskovalce Bogatina.

PD Trbovlje je zborovalo že konec novembra 1. 1951. Predsednik Kolenc je omenil 25 letnico obstoja planinske organizacije v črnem revirju. Delo trboveljskih planincev je bilo tudi lani plodno na raznih odsekih društvenega dela. Vsak deseti Trboveljčan je član društva. Koča na Mrzlici, do katere so lani z velikimi žrtvami in s podporo Uprave rudnika speljali tudi elektriko, je imela 7000 gostov. Društvo šteje 833 članov. V delu je napredoval AO, ki šteje 7 članov in 10 pripravnikov, ki so izvršili 24 plezalnih vzponov od II. do IV. stopnje.

PD Univerza je društvo naših študentov na univerzi. Predsednik Blenkuš je v svojem referatu omenil finančne težave, s katerimi se bori društvo in njegovi člani posebno zaradi povišanja voznin. Društvo je delalo pod težkim vtisom nesreče pod Jalovcem in se trudilo, da delo poživijo. Šteje 1630 članov: MVŠ 307, filozofija 285, strojna tehnika 120, elektrotehnika 110, kemija 106, gradbena tehnika 103, arhitektura 94, metal. rudarstvo 86, agronomija 80, jus 60, gospodarska 77, VPS 42, ostali oddelki 160. Število članstva je torej padlo za 706 članov, največ zaradi nove politike pri razdeljevanju rekvizitov in zaradi šibkega propagandnega dela. Za naprej naj se ustanavljajo po fakultetah skupine le, če jih družijo realen interes za planinstvo po stroki: strojniki naj bi se n. pr. bavili s transportnimi problemi in gorah, biologi naj bi se sistematično pečali s planinsko favno in floro itd. Zelo je bil delaven fotoodsek. Občni zbor je sklenil, da od Planinske zveze Slovenije izposluje eno že urejeno kočjo, ki bo služila kot finančni vir; postavili bodo leseno zavetišče na Pasjih pečeh ob poti na Veliko planino itd. V novi odbor so izvoljeni: Blenkuš Gojmir, Verovšek Miha, Zalokar Dušan, Antonov Kolja, Kumar Milena, Simoniti Jure, Bitenc Roman, Blenkuš Lojze, Banjal Dušan, ing. Zupan in Uran Ivo.

PD Vuzenica ima 238 članov.

PD Železničar je podobno društvu v Litostroju. Skrbi za razvoj planinstva med našimi železničarji. V ta namen je priredilo 32 izletov, ki se jih je povprečno udeležilo po 17 članov.

En izlet je bil usmerjen v bosanske planine (Romanijo, Trebevič, Prenj in Jahorino), eden čez Porezen v partizansko bolnišnico Franja, eden v Begunje na grobove talcev. Sarajevčani so obisk vrnil in člani AO so jih vodili po naših gorah. Večino članstva tvori mladina, kar še posebej dviga važnost društva. AO vodi Lado Bučer. Ima 4 člane in 20 pripravnikov, ki se praktično urijo na Turncu, imeli pa so tudi tečaje na Korošici, v Martuljkovi in Triglavski skupini. V slovenski smeri v Triglavski severni steni so se člani oddolžili spominu

tragično preminulega Ivana Bučerja s tem, da so na kraju nesreče vzdali skrinjico s spominsko vpisno knjigo. Ustanovili so smučarski odsek, ki ga vodi nekdanji državni prvak Starman. Vseh članov ima društvo 921. Društvo bo vpeljalo tudi posebne orientacijske izlete in vaje v streljanju.

PD Žerjav se je odcepilo od PD Mežice leta 1948 in je v preteklem poslovnem letu v glavnem dokončalo lep planinski dom na Smrekovcu, ki ga je pred vojno upravljala šoštanjska podružnica SPD. Dom ima 77 ležišč in je zelo solidno grajen.

IZ PLANINSKE LITERATURE

Pavel Kunaver:

POTOVANJE PO NEBU

(Izdala Mladinska knjiga 1951)

Knjižica je namenjena predvsem mladini, vendar jo s pridom vzame v roke vsakdo, ki si želi lepih in živih opisov zvezdnega neba. Dobrodošla bo planincu, saj ga opozarja na lepoto zvezd, ki so v gorah še veliko lepše kot v dolini. — Pisec uvaja čitatelja na preprost in vsakomur razumljiv način v osnovne zvezdoslovne pojme in predstave ter v zvezdoslovje samo. Lep je njegov uvod (Človek in zvezde), kjer podaja v najosnovnejših črtah na kratko razvoj zvezdoslovja kot znanosti in omenja astronome, fizike in matematike, ki so bistveno pripomogli k njegovemu razvoju. V začetku knjige razpravlja o gibanju zemlje in letnih časih, o Luni in njenem gibanju ter omenja bistvo sončnih in luninih mrkov. Na originalen in doživet način govori nato o osončju. Najprej pripoveduje o soncu in o tem, kako ga raziskujemo; nato o velikih in malih planetih ter njihovih značilnostih ter se dotika ostalih teles in pojavov v osončju: omenja utrinke, zodiakalno svetlobo in polarni sij. Nato nas popelje med zvezde stalnice. Pokaže nam nekaj najlepših in najzanimivejših. Govori o tkzv. dvojnih, trojnih in četvornih zvezdah ter omenja bistvo aparata, s katerim jih raziskujemo. V naslednjih poglavjih pripoveduje pisec o ostalih nebesnih tvorbah ter polagoma vodi čitatelja izven Rimske ceste. Ob koncu omenja — v preprostih črtah seveda — najširšo sliko

sveta, ki jo more dati današnje zvezdoslovje. V dodatku najdemo seznam ozvezdij, primernih za opazovanje. Navedeno je tudi razdobje, v katerem so najugodnejša za opazovanje. Knjiga je opremljena z lepimi risbami in fotografijami. Pisec je bil prisiljen razložiti nekatere pojme in fizikalna tolmačenja pomanjkljivo — saj je moral ostati razumljiv širokemu krogu čitateljev, ki mu je knjiga namenjena.

Bogdan Kilar

VALENTIN STANIČ NI NEMEC

V nemški reviji »Der Bergkame-rad« (letnik 12, zvezek 45, z dne 11. avgusta 1951) je izšel na treh straneh malega formata članek z naslovom »Das Bergsteigen in Jugoslawien«. Članku sledi kratka navedba literature, avtor je Blažej Janko. Važno v tem članku je mesto, ki govori o Staniču (str. 798). »Ein hervorsteigender Name ist Stanič, der auch in den österreichischen und bayerischen Bergen Bergfahrten ausführte, der aber unter dem Namen Stanig irrthümlicherweise für einen österreichischen Pfarrer gehalten wird.« S tem je korigirano napačno mnenje Erike Schwarz v njenem članku »Die Erschliessung der Berchtesgader Alpen« (v knjigi »Berchtesgader Alpen« str. 62), ko pravi: »Valentin Stanič, ein junger Geistlicher aus Salzburg, tritt als erster ausgesprochener Bergsteiger hier aus.« Erika Schwarz pripisuje Staničevim vzponom precejšen pomen, saj govori o njih skoraj na dveh straneh.

RAZGLEDE PO SVETU

V februarski številki lanskega letnika švicarske revije Les Alpes odgovarja dr. Attinger na Seylazov članek »Kje smo — kam gremo«, o katerem smo poročali tudi mi. Dr. Attinger z medicinskega vidika obsoja ekstremni alpinizem, kakršen se pojavlja zadnja leta, češ da je ta ekstrem znak duševne bolezni, če mlad človek, ki ima življenje pred seboj, tvega svoje življenje za kratkotrajno slavo tkim. »alpinskega čina«. Če je pri modernem plezanju poleg tehničnega znanja in ostrega tempa potrebna predvsem še sreča, potem je tak alpinizem destruktiven element. Urednik revije izjavlja, da dr. Seylaz ne bo odgovarjal dr. Attingerju, ker v svojem članku ni lomil kopja za pospeševanje ekstremne smeri, marveč le za njegovo razumevanje. Mladina rada tvega, pretirava. Proti temu ni kaj početi. Ekstremov se bomo veselili toliko časa, dokler ne sežejo preko pametnih meja, dokler ni alpinizem samo lov za senzacijo, za rekordi, dokler ostane resno premišljeno in resno pojmovano delovanje za ohranitev duševne in telesne svežosti v korist osebnosti in družbe. Vsekakor so idejna tla alpinizma vroča povsod, ne samo pri nas. Salomonska rešitev uredništva revije Les Alpes je pa tudi recept, ki utegne veljati povsod. K tej je treba pridejati še modro besedo dr. Mählyja v naslednji številki, ki opozarja na mladinsko psihologijo, na napačno vzgojo, na pomanjkljivosti mladinskih alpinističnih odsekov, na organsko rast zavesti v dobi pubertete in adolescence.

V primeri z izvajanjem prof. Seylaza in dr. Attingerja je pomemben referat dr. A. Campella na kongresu UIAA 23. septembra 1950. Dr. Campell govori o subjektivnih in objektivnih nevarnostih v gorah, govori pa tudi o nevarnosti za karakter, za osebnost. Zato bi bilo napak, alpinizem usmerjati v zgolj športno stran. Športna vzgoja je pogoj za alpinistične uspehe, šport in alpinizem se med seboj dopolnjujeta, ne pa izključujeta. Kdor bi doživljal gore samo kot športnik, kot tehnični alpinist, bi vsebine alpinizma gotovo ne zajel. Dr. Campell ugotavlja, da današnje mladino mami

akrobatstvo, rekordni alpinizem, plezalni šport. Dolžnost planinskih organizacij je, da iz mladine naredi dobre alpiniste. — Za naše razmere bi lahko pripomnili, da se pri tej vzgoji zelo pozna pomanjkanje mladinskih organizacij, ki bi gojile potovanje, življenje v naravi itd. Upajmo, da bo to vrzel zadnjih let zadelala taborniška organizacija, misliti pa bi morala na to tudi pionirska in mladinska organizacija.

29. aprila 1951 so se v Aarhofu zbrali vodje mladinske organizacije SAC (Švicarskega planinskega društva), da revidirajo statut iz leta 1929. Problem mladine je torej prav resno v ospredju. Zbor je zasedal pod geslom: »Enotne smernice, proste roke v izbiri potov in sredstev«. Poudaril je tovarištvo med starimi in mladimi, nesmiselnost generacijskega problema, pohlepa po renomeju in brezglavi zaletelosti. Gore ne smejo postati športno igrišče. Kakor tehnika alpinizma je enako važno oblikovanje značaja in duhovno stališče do gora. — Dogajanje v vrstah mladine imenujejo v Švici krizo alpinizma. Tajiti jo, res nima smisla. Biti pesimist pa še manj. Predsednik SAC imenuje to usmerjenost materialistično pojmovanje alpinizma, pretiravanje kvantitete na škodo kvalitete. Ta pogled je gotovo v zvezi z napačnim pogledom na materializem, ki baje »zmerom bolj osvaja svet« ter izpodriva duhovno, notranjo vsebino alpinizma. Mi mislimo, da ravno materialistični svetovni nazor utegne privedi alpinizem iz zagate, v katero ga je spravila uima alpinističnih dejanj zaradi obdelanega alpskega sveta. Ravno materialistični svetovni nazor utegne podariti kulturno tradicijo alpinizma, zavedajoč se pomena ideologije, pomena zavestnega vodstva, ki ga lažni idealizem v zmešnjavi in stiski sodobnih razmer ne more več najti. Razume se pa, da tudi v našem družbenem sistemu zmerom preti nevarnost, da v športu in seveda tudi v alpinizmu zavlada pusta, mršava tehnokracija. Švicarji pojmujejo pod tem vulgarnim, surovim alpinističnim materializmom očitno ali skrito tekmovanje med navezami, mesti, narodi in državami, razdelitev

po stopnjah, ki naj bi ustvarila neke kaste med alpinisti, iskanje publike, časnikarskih senzacij, lakoto po senzaciji, po odlikovanju, po plaketah in sprejemih pri državnih premierjih. Vse to je v bistvu vnašanje vulgarnega športnega duha v alpinizem, ki po svojih izročilih tega ne pozna.

Pic Bolivar (5080 m) v Venezueli so premagali trije Italijani Vinci, Middleton in Deranzis po severnem pobočju.

Pic Lenin (7127 m) so doslej zmagale 4 odprave. Tri od teh so bile ruske.

Nov model šotora za alpiniste so izdelali v Nemčiji. Novost je predvsem v ogrođju, ki ga tvorijo lahka jeklena peresa, ki napenjajo šotor tako, da ni treba stranskih opornikov in nateznih vrvic. Polkrožni prostor dva moža lahko bolje uporabita, šotor pa tehta z gumijastim dnom vred 2 kg. Namešča pa se lahko samo na travnatih tleh in na snegu, kjer se jeklena peresa lahko pobađajo.

Najlepše nemško jezero je Königssee pod Watzmannom. Berchtesgadenske Alpe so gotovo deležne najštevilnejšega obiska domačinov in tujcev. Zato je razumljiva nemška nejevolja nad režimom, ki so ga v okolici jezera vpeljale zasedbene čete, češ »vsak zamorec sme k jezeru tam, kjer Nemcu ni dovoljeno«. Nemški protest, ki ga beremo v lanskem Bergsteigerju, kaže, s kakšnimi aduti skušajo Nemci spreminjati okupacijski statut tudi v letoviških in planinskih krajih, tisti »zamorec« pa nam tudi marsikaj pove o miselnosti v deželi, kjer so pred 20 leti vprizarjali židovske pogrome in ustanavljali ghetta. Nek berchtesgadenski veljak se je celo izrazil, da občuduje angelsko (ali ovčjo) potrpežljivost prebivalstva, ki počenjanje Amerikancev prenaša. Ali je v tem spet nekaj volka, ki dlako menja, narave pa ne?

O alpinizmu v Sovjetski zvezi piše prof. Lefavet, »master sporta« in dopisni član Akademije zdravniških ved v predgovoru k Kazakovljevi knjigi »Tehnika varovanja v gorah« (Moskva, Profisdat), da je najvažnejša posebnost sovjetskega alpinizma množičnost. Predznak te množičnosti je že prvi porevolucijski vzpon na Kazbek, saj se ga je udeležilo 25 oseb, več kot

je bilo vseh obiskovalcev pred revolucijo. Jeseni l. 1948 je bilo na vrhu na en sam dan čez 500 oseb, udeležencev jubilejne alpiniade. Za organizacijo alpinističnih taborjenj in množičnih alpiniad in za opremo so na razpolago velike vsote. Druga posebnost je sistem urjenja alpinistov, njihova klasifikacija, klasifikacija vseh gora in smeri, družbena in državna kontrola, ki preprečuje samovoljnost in pretiravanje. Kot specifično tehnično novost omenja dolgotrajna grebenska prečenja, ki terjajo od alpinistov dobro opremo, vztrajnost in visoko moralo. Ozko so povezani sovjetski alpinisti z geografskimi in geološkimi strokovnjaki.

Prusikov voz je vsak alpinist, tudi če ga mu ni bilo treba uporabljati. Ker je plezanje z njim zelo naporeno, pri mokri vrvi pa tudi zelo problematično, je novost, ki jo objavlja Franc Bachmann pod naslovom »Vozel z vponko« (Karabinerknoten) koristna in pomembna. Bachmannov voz je zanesljiv v vsakem primeru, tudi pri še tako mokri ali gladki vrvi. Je nekoliko bolj kompliciran, a prav tako vsestransko uporabljiv kakor Prusikov.

14 različnih tipov derez, krampizarjev ali žabic poznajo arheologi iz različnih arheoloških najdišč v Sloveniji, Avstriji, Franciji in Italiji. Tudi v Vačah, kjer svet pravzaprav za dereze ni primeren, so našli zanimive šesterozobne dereze. Najstarejše doslej znano sporočilo o uporabi derez pa je v spisih kitajskega filozofa Šitse iz 4. stol. st. e., ki pripoveduje o bajnem kralju Ji-ju, da je v gorah uporabljal železne krampizarje. Zelo stara je uporaba različnih podobnih priprav na Sahalinu, na Kamčatki, Alaski. V Sibiriji so znane slonokoščene dereze z osmimi roglji.

Rastoča Himalaja. Lansko jesen smo s presenečenjem sprejemali novice, da se je himalajsko pogorje v strašnem potresu dvignilo za 65 m. Geologi in paleontologi najrazličnejših narodov in ekspedicij soglašajo v mnenju, da je najvišje grovje na svetu obenem tudi najmlajše. Glavni greben se je po ugotovitvah de Terre in Patterasna po kamenu dobi dvignil za 1000 ali morda celo za 2000 m.

Otto Fuhrer, slavní gorski vodnik iz Zermatta, nekdanj neprekošljivi smuški tekmovalc in učitelj, se je julija 1951 smrtno ponesrečil na Matterhornu. Utrgala se mu je poškodovana fiksna tkim. Tyndallova vrh. Fuhrer je bil star 49 let.

Nemškím alpinistóm je šel na živce barvni film »Pekel na belem stolpu«, češ da je omadeževal lik nemškega gornika, ker v njem nastopa esesovec kot nosilec ošabnosti, sebičnosti, častihlepja in cinizma. »Zakaj mora to vlogo prevzeti ravno nemški gornik? Ali morajo osebe biti nacionalno določene? Zlobneži so povsod, v vsakem narodu...« tako pišejo v Bergsteigerju. Res je, zlobneži so povsod, toda organizacija SS, osnovana na zločinski rasistični filozofiji, vodena z zločinsko roko in sredstvi, obsojena od vseh narodov kot zločinska organizacija, je zrasla samo v nemškem narodu in je za nemško zgodovino zadnja desetletja najznačilnejša. Če pride v film, ne točíte krokodilovih solza. Sejali ste veter, požnite še vihar.

Pojemanje ledenikov razlaga dr. Erwin Mehl z menjavo klime. Zadnja taka menjava se je izvršila približno od l. 1200—1300. Po tem času je do 1800 trajala doba, ko so ledeniki rastle. Z menjavo klime je po njegovem verjetno v zvezi vdor Mongolov okoli l. 1200, in odkritje Amerike po Vikingih okoli l. 1000. Ledeniki in ledeno morje se zdaj po vsem svetu umikajo. Manjkajo podatki za južni tečaj, kar je zelo škoda. Največji so bili ledeniki l. 1820, nato pa so do l. 1920 pojemali počasi, odtlej pa zmerom hitreje in to bolj po debelini kakor po dolžini. Pasterza je izgubila od leta 1929—1939 120.000.000 m³ ledu. S tem ledom bi lahko opasali ekvator z ledenim zidom, 1 m debelim in 3 m visokim. Na Spitzbergih so se ledeniki umaknili za 4½ km. Morje je bilo pred to dobo plovno komaj tri mesece, zdaj lahko odvažajo premog celih sedem mesecev. Ledenik Muir na Alaski se je od l. 1892 do 1946 umaknil za 25 km in se stanjšal za 800 m. Podobno je v Andih v Južni Ameriki in v Afriki, kjer se pomika Sahara proti jugu vsako leto za 1 km. Jezero Viktorija se je v 10 letih znižalo za 2 m. Povprečna zimska temperatura raste proti severu, na Spitzbergih za celih 6° C,

površina ledenega morja se je od leta 1924 do 1944 po ruskih meritvah zmanjšala za 1.000.000 km².

Angleški alpinizem se je po drugi svetovni vojni začel zaradi težavnega gospodarskega položaja razvijati kljub svoji bogati alpski in svetovni tradiciji na domačem svetu predvsem na Škotskem, v Cumberlandu in v Walesu. Pot je pokazal že med vojno F. S. Smythe, ki je organiziral alpinska vežbališča za znamenite »komando« čete na domačem otoku. Geološka formacija teh pokrajin je podobna skandinavski. Visoke planote z dolgimi pustimi dolinami ne nudijo plezalcu sten v našem smislu, ampak le visoke pečine, stolpe in rebra; za urjenje v plezalni tehniki pa zadostujejo. Manjkajo seveda markacije, kar je spričo angleške klime (megla, viharji) huda zapreka. Tudi koč in zavetišč ni, seveda tudi nobenih planšarij, kaj šele prometnih sredstev. Alpinisti so navezani na šotor, na bivak, v skoraj deviški gorski pokrajini, ki posebno pozimi nudi alpinistu vse možnosti za preizkušanje telesnih in duševnih spodobnosti. »Novince« poučujejo v štiritedenskih tečajih v različnih šolah, ki jih podpirajo in vodijo znani angleški alpinisti, med drugimi tudi Wintrop Young, ki je l. 1920 izdal še danes veljavno knjigo »Šola gora«. Tudi sedanji voditelj svetovne skavtske organizacije Lord Rovallan je v vodstvu enega takega šolskega centra. Namen teh tečajev je predvsem vzgojiti mladino (13—14 let) v tovarštvu, odpovedi, skromnosti, medtem ko je plezalna tehnika na drugem mestu. V pogledu opreme so Angleži precej konservativni: odklanjajo gumijaste podplate in razne druge novosti verjetno tudi zaradi varčevanja z devizami. Pač pa že zaradi vlažne klime brez izjeme uvajajo perlon in nylon vrvi.

S pravo angleško vztrajnostjo in športnim duhom kljub težkim razmeram hočejo Angleži vzgojiti svojo alpinistično mladino v duhu Malloxyja, Irvinga, Mummeryja, Younga in drugih znamenitih Angležev svetovnega imena.

Plazovi so v Avstriji v pretekli zimi samo v januarju povzročili 103 smrtne žrtve in 140.000.000 šilingov škode: uničili so 166 gospodarskih po-

slopij, 94 stanovanjskih zgradb, 66 industrijskih naprav, 180 hlevov, 1534 be na cestah, železnici, žičnicah, daljplanšarskih koč in 319.000 m³ lesa. Poleg tega so napravili hude poškodovodih, uničili 456 glav domače živine itd.

»Bergkamerad« poroča junija leta 1951, da sta Italijana Compagnoni in Praolini dosegla 16. februarja l. 1949 vrh **Matterhorna** v 5½ urah. Ob enih ponoči sta odšla iz Breuila, ob štirih dosegla Rifugio Luigi Amadeo in počivala tu do osmih. Ob 10,30 sta bila na vrhu, ob petih popoldne pa sta se vrnila v Breuil. Notica je izšla tudi v »Berge der Welt«.

Žičnice, vzpenjače za razvijanje turizma in smučarskih disciplin rastejo v območju Alp, medtem ko smo pri nas v tem šele na začetku. Francoska revija »Le ski« predlaga naslednjo klasifikacijo najrazličnejših podobnih naprav: 1. Téléférique, 2. Téléporteur, 3. Télésiège, 4. Téléski, 5. Télébaby, pri čemer zadnja oblika ni mišljena samo za »bebe in bebice«, ampak za vzpenjačo na kratkih vežbališčih za staro in mlado.

Tudi v **Dolomitih** je še možna prvenstvena smer. Martin Schiessler iz Heidelberga in Adolf Meyer iz Augsburga sta to dokazala z vzponom preko severozapadne stene Peitlerkofla maja l. 1951.

»Bergkamerad« z dne 11. avgusta 1951 je prinesel Blažejev članek »Alpinistika v Jugoslaviji«. Številka ima tudi lep posnetek iz Prenja in Martuljkove skupine.

Obersalzberg pozna poleg nešteatih tujcev iz vseh krajev sveta zdaj tudi nekateri redki naši alpinisti, ki jih je lani pot zanesla v Berchtesgadenske Alpe. Kaže, da so se Hitlerjevega gnezda že vsi nagledali, saj so se politične oblasti zedinile v tem, da se zbombardirano zavetje nacističnih zločincev izbríše z zemlje. Bavarska pokrajinska vlada tudi soglašá s tem, upira pa se porušenju zgradbe na

Kehlsteinu, za katero se zanima sekcija Alpenvereina.

Herbert Paidar, nemški himalajman, se je lanske jeseni smrtno ponesrečil v Pallavicinijevem žlebu. Pred vojno je izvršil več prvenstvenih vzponov na Kavkazu (1936). L. 1937 pa se je z Grobom in Schmadererjem podal v Sikkim - Himalajo in se povzpел na najlepšo goro na svetu Siniolhu. Leta 1939 je bil prvi na Tent Peaku (7336 m) in na štirih šesttisočakah. Kot tretji se je povzpел na Nepal Peak (7135 m). Vojno je prebil v angleški internaciji, od koder je prišel v Hamburg šele konec leta 1946. Napisal je dve knjigi: »Trije na Himalaji (1938) in »Med Kančem in Tibetom« (1940).

Nemški Alpenverein je zboroval jeseni leta 1951 v starem nemškem mestu Kemptenu. Ima 242 sekcij in 90.000 članov. Najvažnejše vprašanje, o katerem so razpravljali, je bilo mladinsko. Sklepi so zanimivi, če jih pogledamo s kulturne ali s politične strani: gore naj ne bodo mladini športno torišče, marveč »doživetje«; vse sekcije morajo osnovati mladinske odseke; posvečati je treba vso skrb mladinskim voditeljem; DAV omogoči osnovna učna sredstva in metode, po kateri se bo mladini kazala pot v gore...

Angleško himalajsko ekspedicijo leta 1951 je vodil 44 letni posestnik plantaž v Keniji Erik Shipton, ki se je udeležil v celi vrsti podobnih ekspedicij na M. Everest (1933, 1935, 1936, 1938). Spremljali so ga 38 letni Škot M. H. Murray, vodja ekspedicije v Garhval - Himalajo leta 1950, 25 letni Anglež dr. Mihael Ward in T. Bourdillon. Imeli so 10 nosačev, s čimer so pocenili stroške, preračunane na 2500 funt šterlingov. **Nemška** ekspedicija pod vodstvom Rudolfa Petersa pa si je za cilj izbrala Čomo - Lönso, južno od M. Everesta. Udeleženci so Toni Messner, Michl Anderl, Bad Tölz, Kuno Rainer, geolog Schneider in geodet dr. Reuss.

